

АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫНЫҢ
БІЛІМ БАСҚАРМАСЫ
АҚТӨБЕ ОБЛЫСТЫҚ
ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ

2024

Даржанова Гаухар Сагынбаевна

ОЙНАЙЫҚ ТА, ОЙЛАЙЫҚ

Ақтөбе облыстық әдістемелік орталығы
Ақтөбе қаласы, И.Тургенев көшесі, 86 (3 қабат)
Байланыс телефоны:
8-7132-548624
e-mail: baspa@aktedu.kz

Ақтөбе қаласы

АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫНЫҢ БІЛІМ БАСҚАРМАСЫ
АҚТӨБЕ ОБЛЫСТЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ

ОЙНАЙЫҚ ТА, ОЙЛАЙЫҚ

АҚТӨБЕ - 2024

Ақтөбе облыстық әдістемелік орталығы бөлімінің әдістемелік кеңесінде қарастырылып, баспаға ұсынылды

Құрастырушы:

Даржанова Гаухар Сағынбаевна - Темір ауданы «Зере» бөбекжай-балабақшасының тәрбиешісі

Пікір берушілер:

М.Т.Мурзагулова, Ақтөбе облыстық әдістемелік орталығының әдіскері
С.Жұбаева, Ақтөбе облыстық әдістемелік орталығының бөлім басшысы,
гум.ғ.магистрі

Әдістемелік көмекші жинаққа балабақшадағы балалардың уақытын тиімді әрі қызықты етіп өткізуге арналған дидактикалық ойындар топтастырылған.

Әдістемелік жинаққа енгізілген материалдар бөбекжай-бақшалардың тәрбиешілеріне қосымша көмек ретінде ұсынылып отыр.

АЛҒЫ СӨЗ

Ойын бала үшін — нағыз өмір. Егер тәрбиеші ойынды ақылмен ұйымдастырса, ол балаларға ықпал жасауға мүмкіндік алады. А.П.Усова былай деп атап көрсетті: «Балалардың өмірі мен іс-әрекетін дұрыс ұйымдастыру — оларды тәрбиелеу деген сөз. Тәрбиенің тиімді процесі ойын және ойынның өзара қарым-қатынастары формаларында жүзеге асырылатын себебі сол, бала мұнда өмір сүруді үйренбейді, өз өмірімен тіршілік етеді».

Ойынды балалар өмірін ұйымдастырудың формасы ретінде пайдалана отырып алдымен солардың ортақ мүддесін бағыттап және дамытып отыру, балалар ұжымын топтастыруға күш салу керек. А.С.Макаренко ойынның балалар өмірін ұйымдастырудағы ролін жоғары бағалай келіп, тәрбиешінің ролі туралы былай деп жазды: «Мен де педагог ретінде олармен аздап ойнауға тиіспін. Егер мен тек қана үйретіп, талап етіп, айтқанымды істетіп тұрсам, онда мен, балкім, пайдалы, бірақ жақындығы жоқ бөгде күш қана боламын. Мен міндетті түрде аздап ойнауға тиіспін және мен өзімнің барлық әріптестерімнен осыны талап еттім».

Ойынның түрлері көп, соның ішінде маңыздысы – дидактикалық ойын. Бұл ойынның пайдасы – баланың ой-өрісінің қалыптасуын, дамуын мақсат етіп қояды. Сондай – ақ балалардың адамгершілік сезімін оятуға, адамдармен дұрыс қарым-қатынас жасау, еңбек адамдарына, басқа ұлт өкілдеріне, достық, туған жеріне сүйіспеншілік сезімін тәрбиелеуге көңіл бөлінеді. Дидактикалық ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндеттерді шешеді. Ойынның міндеті – баланың қызығушылығын оятып, белсенділігін арттыру мақсатында іріктеліп алынатын нақты мазмұнмен анықталады. Дидактикалық ойындар – балалар үшін өзіне тән жүру барысы, мақсаты, маңызы бар әрекет. Ойындарды бала тәрбиесіне енгізу үшін тәрбиешілер көптеген жұмыстарды атқарады.

Ойындар балалардың таным белсендігін жандандыратын, өздігінен ойлауын дамытатын тәсілдердің бірі. Олар кез - келген оқу материалын қызықты да тартымды қылып, балалардың көңіл - күйін көтеруге, өздерінің жұмыстарына қанағаттануға және өтілген тақырыпты жеңіл меңгеруге көмектеседі. Тақырыпты ашу барысында ойын арқылы дамытуға арналған тапсырмалар жүйелі қолданылып, ұйымдастырылып отырса сонда ғана тәрбиешінің тақырып мақсатын ашуына мүмкіндік береді.

Дидактикалық ойындар: сөздікті толықтырады және белсендіреді, дыбысты дұрыс айтуды қалыптастырады, байланыстырып сөйлеуді дамытады, өз ойын дұрыс айта білуді, балалар тілін дамытады. Қарапайым математикалық түсініктерді қалыптастырады.

Мемлекетіміздің ілгерілеу саясатының басты бағыттарының бірі – жас ұрпаққа білім беруді әлемдік деңгейге жеткізу болып отыр. Қазіргі қоғам талабына сай баланың ой-өрісін дамыту, біліктері мен шеберліктерін қалыптастырып, үштілді меңгерген тұлға дайындау біздің міндетіміз.

Дидактикалық ойындар балалардың таным белсендігін жандандыратын, өздігінен ойлауын дамытатын тәсілдердің бірі. Олар кез-келген оқу материалын қызықты да тартымды қылып, балалардың көңілді күйін көтеруге, өздерінің

жұмыстарына қанағаттануға және білім үрдісін жеңіл меңгеруге көмектеседі. ҰІӨ барысында ойын арқылы дамытуға арналған тапсырмалар жүйелі бағытталып, ұйымдастырылып отырса сонда ғана педагогтың сабақ мақсатына жеткізуіне мүмкіндік береді.

Дидактикалық ойын – баланың қызығушылығына негізделген оқыту тәсілдерінің бірі. Мектеп жасына дейінгі балалардың ойын баласы екенін ескере келе, дидактикалық ойындардың жүйелі қолданылуы жақсы нәтиже береді. Дидактикалық ойындарды пайдалану мәселесі педагогикалық теорияда кенінен қарастырылған. Атап айтсақ, Ахметов С., Алдабергенов А., Ахметов Н.К., Хайдаров Ж.С., Кларин М.В., Қайырбекова А., Төлтаева Г., Әбселемова А., Әбішова А. т.б. ғалымдар дидактикалық ойындардың маңызын, түрлерін қолдану жолдарын көрсеткен. Педагогикалық процесте ойын балалар іс-әрекетінің басқа да түрлерімен, бәрінен бұрын еңбекпен, оқу үстіндегі оқытумен өзара тығыз байланыста болады.

Ойын арқылы баланың дене құрылысы жетіліп, өзі жасаған қимылына сенімі артады. Баланың бойында ойлау, тапқырлық, ұйымдастырушылық, шыдамдылық, белсенділік қасиеттер қалыптасады. Ойын дегеніміз – жаттығу, ол арқылы бала өмірге әзірленеді.

Дидактикалық ойындардың атқаратын негізгі қызметтері

Дидактикалық ойындар оқытудың ойын әдісі ретінде екі түрде қарастырылады: ойын – сабақтар және дидактикалық ойындар. Бірінші жағдайда жүргізуші рөлі тәрбиешіге тиесілі, өйткені балалардың сабаққа қызығушылығын көтеру үшін әртүрлі ойын тәсілдерін қолданады, ойын жағдайын жасайды, жарыс элементтерін енгізеді және т.б. Ойын әрекетінің әртүрлі компоненттерін сұрақтармен, нұсқаулармен, түсіндірулермен, көрсетулермен сәйкес қолдану.

Ойын – сабақтар көмегімен тәрбиеші тек қана белгілі білімді бермейді, көріністерді қалыптастырады, сонымен бірге балаларды ойнауға үйретеді. Балаларға арналған ойындар негізі ойын барысын құрайтын қалыптасқан көріністері, заттармен жасалатын әртүрлі ойын қозғалыстары болып табылады. Содан кейін бұл білімдер мен көріністерді өздігінен шығармашылық ойындарына тасымалдауға жағдайлар жасау маңызды. Дидактикалық ойындар балаларды қарапайым математикалық түсініктерді, ана тілін, қоршаған орта және айналамен таныстыру, сенсорлық мәдениетті дамытуды оқытуда қолданылады.

Дидактикалық ойындар балаларды оқытудың түрі ретінде екі: оқулық (танымдық) және ойындық (қызық) негізден тұрады. Тәрбиеші бір мезгілде оқытушы және қатысушы болып табылады. Ол үйретеді және оқытады, ал балалар ойнап жүріп, үйренеді. Егер сабақта балалардың білімі кеңейеді және тереңдетілетін болса, ал дидактикалық ойындарда (ойын – сабақтарда, дидактикалық ойындардың өзінде) балаларға тапсырмалар жұмбақ, сөйлемдер, сұрақтар түрінде ұсынылады.

Дидактикалық ойындар өзбетінше ойын әрекеті ретінде осы үдерісті түсінуге негізделген. Өздігінен ойын әрекеті, мынадай жағдайларда: егер балалар ойынға қызығушылық көрсеткенде, оның ережелері және қозғалыстарына, егер оның ережелері өздерімен игерілген болса жүзеге асады. Баланы ойын қалай ұзақ

қызықтыра алады, егер оның ережесі мен мазмұны оған таныс болғанда ма? Балалар өздеріне таныс ойындарды жақсы көреді, оларды рахаттанып ойнайды. Дидактикалық ойындар, әсіресе ерте жастағы топтарда балаларға сюжеттік – рөлдік ойындарын үйрету, өзіне белгілі рөлді ала білу, ойын ережелерін орындау, оның сюжетін ашу мектепке дейінгі педагогиканың әдісі ретінде қарастырылады. Мысалы, «Әлди, әлди ақ бөпем» дидактикалық ойынында тәрбиеші кіші топтардың балаларына қуыршақты шешіндіруде қимылдардың реттілігін – орындыққа киімдерді ұқыпты жинауды, қуыршаққа қамқор болуды, оны жатқызуды, бесік жырын айтуды үйретеді. Ойын ережесіне сәйкес, балалар заттардың ішінен ұйықтауға қажеттілерін тандайды. Мұндай ойындар кіші топтарда бірнеше рет өткізіледі: «Айгүл қуыршақтың туған күні», «Айгүлді серуендеуге киіндіреміз», «Айгүл түскі аста», «Айгүлді жуындыру». Қуыршақтармен ойындар балаларды өздігінен шығармашылық сюжеттік – рөлдік ойындарға үйретудің тиімді тәсілі болып табылады.

Дидактикалық ойындар – баланы жеке тұлға етіп жан-жақты тәрбиелеудің қажетті құралдары болып табылады.

Ақыл-ой тәрбиесі. Дидактикалық ойындардың мазмұны балаларда қоғамдық өмір құбылыстарымен, қоршаған орта заттарымен дұрыс қарым-қатынасты қалыптастырады. Отан, әскер, мамандықтар, еңбек әрекеті туралы білімдерін жүйелейді және тереңдетеді.

Қоршаған өмір туралы білімдер белгілі жүйе бойынша беріледі. Сонымен, балаларды еңбекпен таныстыру мынадай реттілікпен жүргізіледі: балаларды алдымен нақты еңбек түрі мазмұнымен таныстырады, сосын еңбекті жеңілдететін, оларды адамдардың еңбегінде жәрдем беретін машиналармен, қажетті заттарды, азық-түліктерді жасаудағы өндіріс кезеңдерімен, содан соң кез келген еңбек түрлерінің мәнін ашады.

Дидактикалық ойындар балалардың сенсорлық қабілеттіліктерін дамытады. Сезім және қабылдау үдерістері баламен қоршаған ортаны тану негізіне жатады. Мектепке дейінгілерді заттың түсімен, пішінімен, көлемімен таныстыру, сенсорлық тәрбие бойынша баламен заттардың сипаттамалық белгілерін қабылдауды жетілдіруге бағытталған дидактикалық ойындар мен жаттығулар жүйесін құру.

Дидактикалық ойындар: сөздікті толықтырады және белсендіреді, дыбысты дұрыс айтуды қалыптастырады, байланыстырып сөйлеуді дамытады, өз ойын дұрыс айта білуді, балалар тілін дамытады. Кейбір ойындар: «Бір сөзбен ата» немесе «Үш затты ата» балалардан тектік, көріністі ұғымдарды белсенді қолдануды талап етеді. Антонимдерді, синонимдерді, дыбысталуы бойынша ұқсас сөздерді табу – көптеген сөздік ойындардың бастапқы міндеті.

Адамгершілік тәрбиесі. Мектепке дейінгілерде қоршаған заттарға ұқыпты қарау, ойыншықтарға ересектер еңбегінің өнімі ретінде, мінез-құлық ережесі туралы, ересектер және құрдастарымен өзара қатынас туралы, жеке тұлғаның жағымды және жағымсыз қасиеттері туралы адамгершілік түсініктері қалыптасады. Жеке тұлғаның адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеуде ойынның мазмұны мен ережелері ерекше рөл атқарады.

Еңбек тәрбиесі. Көптеген дидактикалық ойындар балаларда еңбекші адамына құрмет, ересектер еңбегіне қызығушылық, өздерінің еңбек етуге ынтасын қалыптастырады.

Кейбір еңбек дағдыларына балалар дидактикалық ойындарға материалдар дайындауда иеленеді.

Дене шынықтыру тәрбиесі. Ойын жағымды, эмоциялық көтереді, жақсы көңіл күй береді және сонымен бірге жүйке жүйесінің белгілі шиеленісуін талап етеді. Әсіресе дидактикалық ойыншықтармен ойындар, қолдың кіші бұлашық еттерін дамытады және бекітеді, бұл ақыл-ойдың дамуына, қолды жазуға дайындауға, мүмкіндік береді.

Дидактикалық ойындардың негізгі түрлері

Барлық дидактикалық ойындарды үш негізгі топқа бөлуге болады:

- 1. Заттық дидактикалық ойындар (ойыншықтармен, табиғи заттармен);
- 2. Үстел үстінде ойналатын дидактикалық ойындар;
- 3. Сөздік дидактикалық ойындар.

Заттық дидактикалық ойындар

Заттық дидактикалық ойындарда ойыншықтар мен нақты заттар қолданылады. Олармен ойнап, балалар салыстыруды үйренеді, заттардың ұқсастығы мен айырмашылығын белгілейді. Бұл ойындардың құндылығы сонда, балалар олардың көмегімен заттардың қасиеттерімен, олардың белгілерімен: түсі, көлемі, пішіні, сапасымен танысады. Ойындарда салыстыруға, классификациялауға тапсырмаларды шешеді, тапсырмаларды шешуде реттілікті белгілейді. Балалармен заттық орта туралы жаңа білімді меңгеру шамасы бойынша ойындарда тапсырмалар күрделенеді: балалар қандай да бір қасиетімен затты анықтауға жаттығады, дерексіз, логикалық ойлауды дамыту үшін маңызды, заттарды осы қасиеті бойынша (түсі, пішіні, сапасы, міндеті және т. б.) біріктіреді.

Дидактикалық ойындарда әртүрлі ойыншықтар кеңінен қолданылады. Олардың түсі, пішіні, міндеті, көлемі, жасалған материалы ашық көрсетіледі. Бұл балаларға белгілі дидактикалық тапсырмаларды шешуге, мысалы ағаштан жасалған заттарды (темір, пластмасса, қыш) немесе әртүрлі шығармашылық ойындарына қажетті ойыншықтар: отбасы, құрылыс, дүкен және т. б. жинақтауды жаттықтыруға ерік береді. Осы сияқты мазмұндағы ойындарды қолдану, тәрбиешінің таңдалған ойыншықтардың көмегімен ойынның мәнін айтып беруге, өзбетінше ойынға қызығушылық танытуға мүмкіндік береді.

Тәрбиеші табиғи материалдарды (өсімдіктердің тұқымдары, жапырақтары, гүлдері, тастар, бақалшықтар және т.б.) мынадай ойындар: «Бұл ненің тұқымы?», «Бұл қандай ағаштың жапырағы?», «Күзгі жапырақтардан гүл шоғын жина» және т.б. өткізуде қолданады. Тәрбиеші бұл ойындарды табиғатпен жанасып серуен мезгілінде ұйымдастырады.

Үстел үстінде ойналатын дидактикалық ойындар

Үстел үстінде ойналатын дидактикалық ойындар – балаларға арналған қызық сабақ. Түрлері бойынша олар әртүрлі: сынар суреттер, лото, домино. Ойындарды ойнаған кезде шешілетін тапсырмалар да әртүрлі.

Суреттер сынарын табу ойындары. Мұндай ойындағы ең қарапайым тапсырма – алуан түрлі суреттерден бірдей сынарларын: түстері, үлгілері және т. б. бірдейлерін табу. Содан соң тапсырма күрделенеді: бала суреттерді тек қана сыртқы белгілерімен ғана емес, сонымен бірге мағынасы бойынша да біріктіреді, мысалы: барлық суреттердің ішінен екі ұшақты табу. Суретте бейнеленген ұшақтар, түсі, пішіні бойынша әртүрлі болуы мүмкін, бірақ оларды ұқсатып заттардың бір түріне жатқызып, біріктіреді.

Жалпы белгісі бойынша суреттерді таңдау ойындары. Мұнда кейбір жалпылау, заттардың арасындағы байланысты белгілеу талап етіледі. Мысалы, «Бақта (орманда, қалада) не өседі?» ойынында суреттердегі бейнеленген өсімдіктерге сәйкес, олардың өсетін жерлеріне катысты, суреттердің бір белгісі бойынша біріктіріп, таңдайды. Немесе «Сосын не болды?» ойынында, балалар қандай да бір ертегі сюжетінің реттілігіне сәйкес, иллюстрацияларды таңдайды. Суреттердің құрамын, санын, орналасуын есте сақтау ойындары. Мысалы, «Тапшы, қандай суретті жасырдық?» ойынында балалар суреттердің мазмұнын есте сақтауы керек, ал содан соң қай суреттің жоқ екенін анықтау керек. Мұндай ойындардың дидактикалық тапсырмалары: балаларда заттардың санын және реттілік есебі туралы, үстел үстіндегі суреттердің кеңістікте орналасуы туралы, суреттермен болған өзгерістерге байланысты айта білу, олардың мазмұндары туралы білімін бекіту болып табылады.

Ересектер топтарында тапсырмалардың шешілуі күрделірек: кейбір балалар суреттегі салынған қимылдарды бейнелейді, басқалары суретте кім салынғанын, онда адамдардың не істейтінін, мысалы өрт сөндірушілер отты сөндіреді, теңізшілер теңізде жүзеді, құрылысшылар үй салады және т.б. табады.

Мұндай ойындарда жеке тұлғаның осындай құнды қасиеттері: қайта түрленуге қабілеттілігі, қажетті бейнені жасаудағы шығармашылық ізденушілігі қалыптасады.

Сөздік ойындар

Сөздік ойындар ойнаушылардың сөздері мен әрекетінен тұрады. Мұндай ойындарда балалар заттар туралы түсініктеріне сүйеніп, олар туралы білімдерін тереңдетіп үйренеді. Балалар өздігінен түрлі ойлау тапсырмаларын шешеді: олардың сипаттамалық қасиеттерін бөліп, заттарды суреттейді; суреттеу бойынша табады; ұқсастық және айырмашылық белгілерін табады; әртүрлі қасиеттері, белгілері бойынша заттарды топтайды. Бұл дидактикалық ойындар барлық жастағы топтарда өткізіледі, әсіресе балаларды мектепке дайындауға мүмкіндік беретін, мектепке дейінгі ересек жастағы балаларды тәрбиелеу мен оқытуда ерекше маңызды: педагогты мұқият тыңдай білуді дамытады, қойылған сұраққа жылдам жауап табады, өз ойын дәл және анық тұжырымдайды, қойылған тапсырмаға сәйкес білімді қолданады.

Сөздік ойындарды педагогикалық үдерісте қолдануға қолайлы болу үшін төрт топқа біріктіруге болады. Олардың біріншісіне заттар мен құбылыстардың маңызды белгілерін бөліп қалыптастыра білуде көмектесетін ойындар: «Тапшы?», «Дүкен», «Иә – жоқ» және басқалар кіреді. Екінші топты балалардың салыстыру, беттестіру, дұрыс ақыл қорытындысын жасауын дамытуда қолданылатын: «Ұқсайды – ұқсамайды», «Кім өтірікті көбірек аңғарады?» және т. б. ойындар құрайды. Үшінші топқа әртүрлі белгілері бойынша заттарды жалпылау және топтастыра білуді дамытатын «Кімге не керек?», «Үш затты ата», «Бір сөзбен ата» және басқа ойындар біріктірілген. Ерекше төртінші топқа зейінді, аңғарымпаздықты, ой ұшқырлығын, байсалдылықты, әзіл оспақты түсіне білуін дамытатын: «Бұзылған телефон», «Түстер», «Ұшады – ұшпайды» және басқа ойындар жатады.

Дидактикалық ойындардың құрылымдары

Дидактикалық ойындардың құрылымдары негізгі бес бөлімнен: дидактикалық мақсат, ойын мақсаты, ойын әрекеттері, ойын ережесі, нәтижеден (қорытынды шығару) тұрады.

Дидактикалық мақсат педагогпен құрылады және оқыту мақсатын көздейді. Дегенмен ғылыми негізделген және әдістемелік салыстыра тексерілген дидактикалық мақсаттың анықтамасы балаларға ереже ретінде қызық емес. Сондықтан дидактикалық міндет – ойын мақсатына балалардың алдына қойылатын және олардың сабақтағы ойын әрекетін дәлелдейтін мақсатқа ауыстырылады. Мысалы, дидактикалық мақсат зат есім туралы мәліметті жалпылау және жүйелеу болса оны ойын мақсатына ауыстырғанда келесі түрде болуы мүмкін: топта кім зат есімнің жақсы білгірі екенін анықтау. Сонымен, дидактикалық мақсат балаларға жұмбақ. Баланың барлық зейіні ойын әрекетін жүзеге асыруға бағытталған, ал оқыту мақсатын олар қабылдамайды. Балалар білім, білік және дағды кешендерін еріксіз меңгергенде, бұл ойынды оқытудың өте сирек түріне айналдырады.

Ойын әрекеттері – бұл ойын қызметінің бөлек элементтері. Ойын әрекеттері неғұрлым әртүрлі болса, соғұрлым ойын балаларға қызықты болады. Мысалы, ойын барысында балалар әртүрлі рөлдерді «ойнайды», жұмбақтар шешеді, қарсыластарына тапсырмалар ойлап табады және т.б. Ойын әрекеттері ойынның түпкі ойын жүзеге асырады және дидактикалық міндеттерді шешу қажеттігін анықтайды.

Дидактикалық ойынның ережесі тек қана ойын қызметін (күнделікті ойындағыдай) басқару қажеттілігін емес, сонымен бірге дидактикалық міндетті, сондай-ақ баланың жеке тұлғасының қалыптасуындағы жалпы міндеттерді қамтамасыз етеді.

Қорытынды шығару ойынның соңында болады және оның міндетті компоненті болып табылады. Мысалы, алынған ұпайлар санын есептеу, ойын тапсырмаларын барлығынан артық орындаған балаларды айқындау. Қорытынды шығаруда әрбір баланың жетістігін, артта қалған балалардың табыстарын айрықша баса айту қажет.

Дидактикалық ойынның барлық құрылымдық компоненттері өзара байланысты, олардың кез келгенінің болмауы немесе тиімсіз жүзеге асуы барлық технологияның нәтижесіне сөзсіз жағымсыз әсерін тигізеді.

Дидактикалық ойынды ұйымдастыру әдістемесі

Дидактикалық ойындарды ұйымдастыру педагогпен негізгі үш бағыт бойынша жүзеге асады: дидактикалық ойынды өткізуге дайындық, оны өткізу және талдау.

Дидактикалық ойындарды өткізуге дайындық төмендегідей:

- тәрбиелеу мен оқыту міндеттеріне сәйкес ойындарды таңдау: білімдерін тереңдету және жалпылау, сенсорлық қабілеттілігін дамыту, психикалық үдерістерін (есте сақтау, зейін, ойлау, сөйлеу) белсендіру және т.б.
- таңдалған ойынның балалардың жас ерекшеліктеріне, тәрбиелеу мен оқыту бағдарламалары талаптарына сәйкестігін белгілеу;
- дидактикалық ойынды өткізуге қолайлы мезгілді (ұйымдастырылған оқу іс-әрекеті кезінде немесе сабақтан бос күн тәртібінің басқа мезгілдерінде) анықтау;
- балалар басқа балаларға кедергі жасамай, асықпай ойнайтындай, ойнайтын орынды сайлау;
- ойнаушылардың санын (топтың барлығы, кіші топтар, жекеше) анықтау;
- таңдап алынған ойынға қажетті дидактикалық материалдарды (ойыншықтар, әртүрлі заттар, суреттер...) дайындау;
- тәрбиешінің өзінің ойынға дайындығы: ол ойынның барысын, өзінің ойындағы орнын, ойынға басшылық жасау әдістерін оқып білу және ұғыну;
- балалардың ойынға дайындығы: ойын міндетін шешуге қажетті, қоршаған орта заттары мен құбылыстары туралы түсініктермен және біліммен байыту.

Дидактикалық ойындарды өткізуде атқарылатын жұмыстар:

- балаларды ойын мазмұнымен, ойында қолданылатын дидактикалық материалдармен (заттарды, суреттерді көрсету, олар туралы ойын барысында білім мен түсініктерді айқындайтын балаларға қысқаша кеңес) таныстыру;
- ойын барысын және ережесін түсіндіру, сонымен бірге тәрбиеші ойын ережесіне сәйкес, ережелердің орындалуына, балалардың жүріс-тұрысына назар аудару;
- ойын әрекеттерін көрсету, ойын барысында тәрбиеші балаларды қимылдарды дұрыс орындауға, қарама-қайшы жағдайда ойын қажетті нәтижеге келтірмейтінін (мысалы, егер балалардың біреуі көзді жұмудың орнына ашып қараса) дәлелдей отырып, үйрету;
- тәрбиешінің ойындағы атқаратын рөлін, оның ойыншы, жанкүйер, төреші ретінде қатысуын анықтау. Тәрбиешінің ойынға тікелей қатысу шамасы балалардың жасына, олардың дайындық деңгейіне, дидактикалық мақсат пен ойын ережесінің күрделілігімен анықталады. Ойынға қатыса отырып, педагог ойыншылардың қимылдарына бағыт (кеңес, сұрақ, ескерту) береді;

- ойын қорытындысын шығару – бұл ойынға басшылық жасаудағы жауапты сәт, мұнда балалардың жеткен нәтижелері есептеледі, нәтиженің тиімділігі анықталады, осы нәтижелерді өзінің дербес ойын әрекеттерінде қызығушылықпен қолдану ұсынылады. Қорытынды шығару кезінде тәрбиеші жеңіске жету жолы тек қана қиындықтарды жеңу, ынта және тәртіптілік арқылы болатынын түсіндіріп айтады.

Дидактикалық ойындарды ұйымдастыру мен жүргізу педагогикалық тұрғыдан бірқатар шарттарға байланысты:

1. Ойынның сабақтың дидактикалық мақсатына сәйкестігі.
2. Ойындардың мазмұны мен формасына қарай әртүрлілігі.
3. Ойынның балаларға түсінікті және тартымды болуы.
4. Ойынға қатысушылардың белсенді шығармашылық позициясы.
5. Ойынның эмоционалды болуы.

Осы шарттардан ойынды ұйымдастыруға мынадай әдістемелік талаптар қойылады.

1. Ойынның мақсаты және керекті көрнекті құралдар мен материалдар күні бұрын дайындалып отыруы тиіс.
2. Ойынға кірісер алдында оның жүргізілу тәртібі оқушыларға әбден түсіндірілуі қажет.
3. Ойынға топтағы балалардың барлығының қатысуын қамтамасыз ету керек.
4. Оларды ойын үстінде ойлай білуге, шешім қабылдай білуіне жетелеу керек.

Дидактикалық ойындарға басшылық жасау

Дидактикалық ойындарға ойдағыдай басшылық жасау ең алдымен олардың бағдарламалық мазмұнын саралауды және ойлап табуды, мақсаттарды дәл анықтау, тұтастай тәрбие үдерісіндегі орны мен рөлін анықтауды, басқа ойындар мен оқыту түрлерімен өзара қатысты қарастырады. Ол танымдық белсенділігін дамытуға және ынталандыруға, балалардың өзбетінше әрекет етуге бастама жасауына, ойын мақсатын шешуде әртүрлі әдістерді қолдануға, қатысушылардың арасында бір-біріне тілектестік қарым-қатынас қамтамасыз етуге, жолдастарына көмек беруге дайын болуға бағытталуы керек.

Балалар ойыншықтармен, заттармен, материалдармен ойын барысында оларды тықылдатуға, ауыстырып қоюға, басқаша жасауға, бөлшектерге бөлуге (құрастырмалы ойыншықтар), қайта құрастыруға және т.б. мүмкіндігі болуы керек. Бірақ олар сол және дәл сондай қимылдарды бірнеше рет қайталайды, ал тәрбиеші балалардың ойынын барынша жоғары сатыға бірте-бірте көшіруі қажет.

Мысалы, дидактикалық мақсат «көлемі бойынша дөңгелектерді айыра білуге үйрету» болса, ол «мұнараны дұрыс жина» ойын тапсырмасы арқылы жүзеге асады. Балаларда дұрысы қалай болады, деген соны білуге тілек пайда болады. Қимылдардың әдісін көрсету бірте-бірте ойын әрекетін және жана ойын ережесін дамытады. Тәрбиеші сақиналарды таңдап және арқауға бірінен соң бірін кигізіп, ойын әрекетінің Қажетті Қажетті құралдарды үлгісін көрсетеді. Ол кигізілген сақиналарды қолымен сипап, балалардың назарын мұнараның әдемі, тік және дұрыс жиналғанына аударады. Мұнымен тәрбиеші жана ойын

әрекетін көрнекі көрсетеді, мұнараның дұрыс тұрғызылғанын тексереді, балаларға осыны өздері жасауды ұсынады.

Ересек топтардағы балалардың (4-6 жас) дидактикалық ойындарға қызығушылығын дамыту, олардың ойын әрекеттерін қалыптастыруға, тәрбиеші мынадай жағдайларда олардың алдына күрделенген тапсырмаларды қойған кезде және ойын әрекеттерін есіне түсіруге асықпаған кезде қол жеткізуге болады. Мектепке дейінгілердің ойын әрекеттері бірте-бірте саналы болады, ол тек қана үдерістің өзіне емес кең ауқымды нәтижеге жетуге бағытталады. Сонымен бірге мектепке дейінгі ересектер ойынына басшылық жасау мынадай: балаларда сәйкес эмоциялық көңіл күйді сақтайтын, еркіндікті, оған қатысқанда қуанышты бастан кешіре білетін және қойылған мақсатты шешуде қанағаттану сезімі болатындай болуы керек.

Тәрбиеші ойындармен басшылық жасай отырып мектепке дейінгілерге әсер ететін түрлі Қажетті құралдарды қолданады. Мысалы, ойынның қатысушысы ретінде қатысып, ол оларға білдірмей ойынды бағыттамайды, олардың бастамаларына қолдау көрсетеді, олармен бірге ойынның қуанышын бөліседі. Кейде педагог қандай да болсын оқиғаны айтады, ойынға сәйкес ойын барысында көңіл күй құрады және оны қолдайды. Ол ойынға қосылмауы да мүмкін, бірақ епті және сезгіш режиссер ретінде, оның көркемөнер қылығын сақтай және қорғай отырып, ойын әрекеттерінің дамуына, ережелердің орындалуына басшылық жасайды және балаларға білдірмей оларды белгілі нәтижеге жетелейді. Балалар әрекетін қолдай және құмарландыра отырып, педагог мұны бәрінен бұрын тура емес жанама жасайды: таңданғанын білдіреді, қалжындайды, түрлі бағытта тосын сыйлар және т.б. қолданады.

Дидактикалық ойындарды оқыту мен тәрбие құралына айналдыру үшін бірқатар әдістемелік талаптардың қатан сақталуы тиіс:

1. Тәрбиеші ұлттық дидактикалық ойындардың неғұрлым көп түрін білуі тиіс.
2. Дидактикалық ойындарды балалардың жас ерекшеліктеріне және қызығушылығына байланысты іріктей білу.
3. Ойын ережесін өзі жете біліп, балаларға да түсінікті етіп жеткізе білу.
4. Барлық ойындардың тәрбиелік мақсатын анықтап алу.
5. Ойын барысында ережені сақтауды қатан түрде қадағалау.
6. Ойынға арналған құрал-саймандарды даярлау. Қажет болған жағдайда өз қолымен даярлау немесе басқа құралдармен алмастыру.

Мектепке дейінгі кіші жастағы баланың тілін дамыту мақсатында көмекші құрал ретінде пайдалануына болатын ойындардың бір түрі саусак жаттығулары мен ойындары, ол – баланың біртұтас және өзара байланысты сөйлеу тілін және ұсақ моторикасын дамытудың ең тиімді құралы. Саусак гимнастикасының қолданылуымен жүргізілетін жаттығулардың өлең-такпактарын жаттау тілдің дамуын, ойлау, зейін, қиялын ынталандырады, эмоционалдық мәнерлілігін тәрбиелейді. Бала тақпақ мәтіндерін жақсы есінде сақтайды, оның сөйлеуі айқын болып келеді. Саусак жаттығулары эмоционалды, балабақшада және үйде, кез-келген бос уақытта өткізуге болады. Олар қызықты, баланың тілінің, шығармашылық қабілетінің дамуына әсер етеді. Балалар саусак жаттығуларын

үлкендердің артынан қайталағанда, саусақ моторикасын дамытады. Сол арқылы қол шапшандығы дамиды, өз қимылдарын басқаруы, белгілі іс-әрекетке зейіні тұрақтанады.

Үш жастағы балалар екі қолмен ойналатын саусақ ойындарын игере алады. Мысалы, бір қол үйшік те, екінші қол үйге жүгіріп келе жатқан мысық болуы мүмкін. 4 - 5 жастағы балалар белгілі бір көріністі саусақ арқылы сахналай алады. Үш-бес жастағы балалар үшін үлкендердің мәнерлі сөйлеуі және мимикасының үлкен маңызы бар. Әрине, үлкендердің мәнерлі орындауы үшін тапқарты, өлеңді жаттап алу қажет. Оң және сол қолдың қимылдары мидың әр жарты бөлігімен бақыланады. Бала қажетті қимылдарды бір қолымен орындауды үйренген кезде, сол қимылдарды басқа қолымен орындауды үйретіңіз, содан соң екі қолымен де жасауға үйретіңіз. Екі-бес жастағы баланың саусағына қағаздан жасалған қуыршақ-қалпақтарды кигізсе ойынды қызықтыра түседі.

Ойындарды үйрету кезеңдері:

1. Тәрбиеші алдымен ойынды балаға өзі көрсетеді.
2. Баланың қолы мен саусағын қозғалтып көрсетеді.
3. Тәрбиеші мәтінді айтып, баламен бірге қимылдарды орындайды.
4. Тәрбиеші мәтінді айта отырып, бала оның көмегімен қимылдарды орындайды.
5. Бала мәтінді айта отырып қимылдарды орындайды, тәрбиеші көмектесіп отырады.

Фольклорлық материалдың қолдануымен құрылған саусақ ойындары мектепке дейінгі жастағы баланың дамуында аса маңызды, олар мазмұнды, қызықтыратындай, дидактикалық толысуы жағынан сауатты болып келеді. Өз тәжірибемде тәрбиешілерге саусақ ойындарын сергіту жаттығуларына, ертеңгілік жаттығуларға, барлық ұйымдастырылған оқу іс - әрекеттері үстінде үнемі пайдалануды ұсындым (қосымша № 2).

Қосымша №1

Балалардың тілін дамыту мақсатында қолданылатын дидактикалық ойындар жинағы

Жапырақтар

Мақсаты: Бірқалыпты, ерікті дем шығаруға үйрету.

Қажетті құралдар: Жұқа қағаздан ойып жасалған сары және қызыл жапырақтар. Ойын барысы: Тәрбиеші балаға күзде ағаштардың жапырақтары түсетінін түсіндіреді. Бұл құбылыс жапырақтардың түсуі деп аталады. Жапырақтардың түсуін үйде ұйымдастыруды түсіндіреді. Бала жапырақтар ұшатындай, оларға үрлейді. Жаттығу 2-3 рет орындалады.

Алтын, сары, қызыл, көк,

Алуан – алуан жапырақ.

Күзгі бақта күлімдеп,

Көз тартады атырап.

Үш, көбелек!

Мақсаты: Ұзақ, үздіксіз дем шығара білуді қалыптастыру.

Қажетті құралдар: 2-3 қағаздан жасалған, айқын боялған көбелектер (әрбір көбелекке ұзындығы 50 см жіпті байлайды және оларды бір-бірінен 30 см қашықтықта бауға байлайды. Бауды көбелектер баланың бетінің деңгейінде салбырап тұратындай екі тіреудің ортасына керемді).

Ойын барысы: Тәрбиеші балаға көбелектерге ұшатындай етіп, оларды үрлеуді ұсынады. Баланың тік тұруын, ауаны ішке жұтқанда нықтарын көтермеуін, бір рет дем шығарып үрлеуін, ауаны жұтпауын, ұрттарын толтырмауын, ал еріндерін алға шығаруын қадағалау қажет. Бала басы айналмас үшін, 10 секундтан артық емес үзілістермен үрлеуі қажет.

Қанаттары әдемі,

Қызыл – жасыл көбелек.

Гүлге қонып қалыпты

Бір ғажайып керемет.

Бар даланы жайнатып,

Гүлден – гүлге қонады.

Көбелектің қанаты

Гүлдей әсем болады.

«Жұбынды таңда» ойыны

Мақсаты: қысқа мерзімді есте сақтауды жаттықтыру.

Барысы: Тәрбиеші 10 жұп болу үшін мағынасы жағынан байланысты 20 сөзді таңдайды (мысалы: бет - мұрын, тамақ - қасық, мысық - сүт, ит - үйшік, банан - пальма, қыс - қар). Бұл сөздер балаға 3 рет оқылады, жұп сөздер дауыс ырғағымен ерекшеленіп оқылады. Біраз уақыттан соң тәрбиеші тек бір сөзді ғана оқиды, екіншісін бала есте сақтауы тиіс.

Ұзақ мерзімді есте сақтауын дамыту үшін балалардан жарты сағаттан кейін сөздің екінші жұбын сұрау қажет.

«Кім есінде көп сактайды?» ойыны

Мақсаты: көріп есте сақтауын дамыту.

Барысы: Тәрбиеші балаларға кезекпен бірнеше суреттер көрсетеді, онда әртүрлі заттар бейнеленген. Балалар мұқият қарап, 1-2 минут аралығында есте сактайды. Содан кейін тәрбиеші суреттерді алып тастайды да, балаларға оларды атау керектігін, яғни кім қайсысын есінде сактағанын сұрайды. Кім көп атаса, сол - жеңімпаз.

«Суретке сәйкес жұбын таңда» ойыны

Мақсаты: логикалық ойлауды, заттың бар белгілерін анықтау, затты сипаттамасына қарай таңуды дамыту.

Барысы: бір-бірінен алшақ тұрған 2 үстелге әрқайсысында 12 суреттен 24 сурет қойылады. Тәрбиеші балаларға бірінші үстелден кез-келген суретті таңдауды, екінші үстелден өз таңдауына қарай оның жұбын табуды ұсынады. Мысалы: Алманың суретін алма ағашының суретіне және т.с.с. Барлық жұптар таңдалғанда, олар бірінің астына бірі 2 қатарға қойылады. Содан кейін бір қатарды алып тастап, балалардан қалған суреттің жұптары қандай болғанын сұрайды.

«Басқаша айт» ойыны

Мақсаты: сөз тіркестеріндегі көп мағыналы сөздерді ауыстыра алу қабілетін дамыту.

Барысы: Тәрбиеші балаларға сөз тіркестерін атап және басқаша көп мағыналы сөзбен ауыстыруын сұрайды.

Мысалы:

Сағат шырылдайды (сартылдайды).

Ұл бала жүріп келеді...(адымдап келеді).

Поезд жүріп барады (кетіп барады).

Бұлттар ауып барады (көшіп барады).

Кеме жүріп келеді (жүзіп келеді).

«Сөйлемді толықтыр» ойыны

Мақсаты: ойлау жылдамдығын, сөйлеу белсенділігін дамыту.

Барысы: Балалар кілемге отырады немесе шеңбер бойына тұрады, тәрбиеші ойын ережесін түсіндіреді.

«Мен сөйлемнің бірнеше сөздерін айтамын, ал сендер оны жаңа сөздермен толықтырыңдар, сол кезде аяқталған сөйлем шығуы тиіс».

Мысалы, тәрбиеші: «Далада..... жауып тұр» деп айтады. Балалар «кар, жаңбыр, бұршақ және т.б.» толықтыруы тиіс.

«Сөйлем ойластыр» ойыны

Мақсаты: ойлау жылдамдығын, сөйлеу белсенділігін дамыту.

Барысы: Тәрбиеші және балалар шеңбер бойына отырады. Тәрбиеші ойын ережесін түсіндіреді. «Бүгін біз сөйлем ойластырамыз. Мен бір сөз айтамын, ал сендер осыған сөйлем құрайсыңдар. Мысалы, мен сендерге «машина» деп айтып, Асланға ойыншық беремін. Ол ойыншықты алады да, жылдам жауап береді. «Әкем маған машина сатып әперді». Сөйлемдегі сөз өз қалпында, яғни тәрбиеші ұсынған түрде болуы тиіс. Ойыншық кезекпен бәріне беріледі. Егер балалар қиналса, тәрбиеші көмектесуі тиіс.

Аулада

Мақсаты: Тілдік естуді және дауысқа еліктеу қабілеттілігін дамыту.

Қажетті құралдар: Ойыншық қораз, тауық, қаз, торғай.

Ойын барысы: Тәрбиеші өлеңді мәнерлеп оқиды және сәйкес суреттерді көрсетеді.

Ақ тауық ау ақ тауық

Ақ тауық неден қақсауық

Ертемен қыт - қыттайды

Ауламыздан шықпайды.

Балпаң басқан үйрегім

Бұлттындайды бүйрегім

Жалпақ тұмсық жем іздеп

Қыркылдайсын, қоймайсын

Тамаққа бір тоймайсын.

Торғай – торғай тоқылдақ

Жерден тары шоқып ап.

Бөтегесі томпайып,

«Шик-шик» десіп отырмақ.

Тікірейіп құлағы,

Менен бұрын тұрады.

Бойын жазып керіліп,

Беті – қолын жуады.

Мяу – мяу, мяу – мяу.

Саққұлақ

Мақсаты: Есту қабілетін дамыту, белсенді сөздікті толықтыру, фразалық сөйлеуін дамыту

Қажетті құралдар: қалқа (тасалап тұратын нәрсе), қонырау, сылдырмақ, дабыл және т. б.

Ойын барысы: Тәрбиеші қалқаның артында тұрып, кезек бойынша жоғарыда аталған заттармен дыбыс шығарып және балалардан дыбыстың қандай заттан шыққанын табуын ұсынады. Дыбыстар бала оларды табу үшін, анық және кезектесіп шығуы керек.

Ақшақар

Мақсаты: Сөйлеу тынысын дамыту, бірқалыпты және ұзақ дем шығара білуді (ауаны ауызға толтырмай) қалыптастыру.

Қажетті құралдар: Мақтаның бірнеше бос түйіршіктері.

Ойын барысы: Тәрбиеші мақтаның бөлігін көрсетіп, айтады «Далада қар жауып тұр. Келіндер, топта қар жаудырамыз» Содан соң баланың алақанына «ақшақарды» салады және қалай үрлеу керек екенін көрсетеді. Сосын бала үрлейді. Жаттығу 2-3 рет орындалады.

Ақша қар, Ақша қар

Аппақ болып қонасын.

Тоса қалсам қолымды,

Алақаныма қонасын.

Ән – жыр

Максаты: Дыбысты дұрыс айтуды бекіту. Тілдік естуді және тілдік белсенділігін, еліктеу бойынша дыбыс тіркесін және дыбыстарды айта білуін дамыту.

Қажетті құралдар: Бұзау, лак, козы, бота.

Ойын барысы: Тәрбиеші өлеңді оқып ойыншық кейіпкерлерді көрсетеді. Өлең ішіндегі еліктеу сөздерді балаларға қайталатып үйретеді.

Әнші төлдер

Жайылымнан кешкілік

Жамырады бес түлік.

Төнірекке тараған

Төлдер әнін естідік.

«Мә-мә» деген әні бар,

Секіреді ор, жары бар.

Селтендеген лағым

Секіргіш бір жануар.

«Мә-мә» деген әні бар,

Жібек тоны - сәні бар.

Қошқаным момақан,

Сүйкімді бір жануар.

«Бө-бө» деген әні бар,

Енесін тез сағынар.

Жібек жүнді ботакан,

Мөлдір көзді жануар.

«Мө-мө» деген әні бар,

Үй маңынан табылар.

Ойкастаған бұзауым,

Ойнақтағыш жануар.

«Күмбірлеген» әні бар,

Желкілдеген жалы бар,

Желдей өсіп құлыншак,

Желмен шапқан жануар.

Әдібай Табылдиев

Өлең соңында балалардан қай жануар қалай дыбыстайтынын сұрап, пысықтау.

Тауық пен балапандар

Максаты: Дауысқа еліктеу қабілетін, кеңістікті бағдарлауды дамыту.

Қажетті құралдар: Қораз бен балапандардың бастарының суреттері салынған баскиімдер (балалардың саны бойынша).

Ойын барысы: Тәрбиеші қоразды, ал балалар балапандарды бейнелейді. «Қораз балапандарымен көгалда қыдырып жемді шұқып жейді» (саусактарымен еденді тықырлатады).

Қораз:

Мен қоразбын, қоразбын

Жалқаулармен аразбын

Таңды бұрын қарсы алып

Елді оятам жар салып.

Ку-ка-ре-ку!-деп нықтап

Айтты өзінше ақылды

Әке-шешен сендерге

Тамақ іздеп кетеді,

Менің күнім «таң атты»,

«күн батты»мен өтеді.

Қызмет етіп теп-тегің

Жүрмеймін босқа, жетеді,

Тым болмаса көңілімді

Көтерсендер не етеді?

Балапандар:

Қыт-қыт-қыт-қыт, иә-деп,

Сүйер бар балақан,

Мен-сары балапан.

Енеме еремін

Көгалды шокып көп

Дән іздеп теремін.

Тәрбиеші балалардың өзінен соң «ку-ка-ре-ку, қыт-қыт-қыт-қыт» дыбыс тіркестерін анық айтуларына қол жеткізуі қажет.

Шөре – шөре

Максаты: Дыбыстардың дұрыс айтылуын бекіту.

Қажетті құралдар: Ешкі, жылқы, сиыр, түйенің суреттері.

Ойын барысы: Тәрбиеші өлеңді оқуды жануарлардың суреттерін көрсетумен жалғастырады.

Өрісте өскен жануар,

Шөкетайым қайдасың?

Шөре – шөре деп ешкіні шақырады.

Қамбар ата өсірген,

Құла атым қайдасың?

Құрау – құрау - деп жылқыны шақырады.

Зенгі баба өсірген,

Әукешім менің қайдасың?

Ауқау – ауқау – деп - сиырды шақырады.

Ойсыл қара баласы,

Ботаканым қайдасың?

Көс – көс деп түйені шақырады.

Балалардың сөз тіркестерін дұрыс айтуын қадағалау.

Бип, бип, пыш

Максаты: Еліктеу бойынша дыбыстардың дұрыс айтылуын бекіту.

Қажетті құралдар: Паравоздың суреті.

Ойын барысы: Тәрбиеші өлеңді оқиды, ал балалар бірінен соң бірі тізбектеліп паравоздың қимылын жасайды. Сосын еліктеу сөздерін қайталап айтады.

Бип, бип, пыш.

Мен паравоз алам.

Саяхатқа бет алам,

Бірте-бірте тездейміз,

Тез жетуді көздейміз.

Бип, бип, пыш.

Көп қаладан өтеміз.

Қызықтарға жетеміз,

Бип, бип, пыш.

Гук пыш,

Гук, пыш паравоз.

Мықты болсаң басып оз,

Қызық болды кеп қалдық,

Енді жайлап тоқтаймыз,

Бип, бух, пыш.

Балалардың сөз тіркестерін дұрыс айтуын қадағалау.

Не істеу керек, табамыз

Максаты: Есту зейінін жұмылдыра білуін дамыту. Сылдырмақтың дыбысымен өзінің қозғалысының арақатынасын белгілеу, қозғалыс сәйкестігін дамыту.

Қажетті құралдар: Сылдырмақ, екі жалауша.

Ойын барысы: Баланың қолында екі жалауша бар, егер тәрбиеші сылдырмақты қатты сылдырлатса, онда бала жалаушаларды жоғары көтереді және бұлғайды.

Егер сылдырмақ ақырын сылдырласа, онда жалаушаларды төмен түсіреді.

Мұнда балалардың дұрыс тұруын және қозғалыстарының дәл орындалуын қадағалау маңызды. Бала жаттығуды жеңіл орындау үшін, сылдырмақтың қатты және ақырын дыбысталуын кемінде 4 рет алмастыру қажет.

Кім алғыр?

Максаты: Құлақтың естігіштігін, сөздік нұсқаулықты оны айтатын дауыс күшіне қарамастан дұрыс қабылдай білуді дамыту.

Қажетті құралдар: Ойыншықтар: қуыршақ, аю, машина.

Ойын барысы: Тәрбиеші үстінде ойыншықтары бар үстелдің жанында отырады. Бала одан 2 – 3 метр қашықтықта болады. «Мен сыбырмен сөйлейтін боламын, сондықтан бәрі естілу үшін тыныш отырып, зейінмен тыңда»:

- Аюды ал және машинеге отырғыз.
- Аюды машиненің ішінен ал.
- Машинеге қуыршақты отырғыз.
- Қуыршақты машименен қыдырт.

Бала бұл тапсырмаларды естуі, тусінуі және орындауы қажет. тапсырмалар қысқа және жеңіл, ал айтылуы ақырын, бірақ айқын болу керек.

Сыңғыр - сыңғыр

Максаты: Кеңістікте бағдарлану, дыбыс бағытын анықтай білу, есту қабілетін бағыттауды дамыту.

Қажетті құралдар: Қонырау.

Ойын барысы: Бала көзін жұмады, ал тәрбиеші тым-тырыс оның жанына (сол, оң, артынан) келіп қонырауды сылдырлатады. Бала көзін ашпай дыбыстың, қайдан шыққан бағытын анықтауы қажет. Егер бала қателессе, онда тағы шешеді. Ойынды 4 – 5 рет қайталайды. Баланың көзін ашпауын қадағалау керек. Бала дыбыс қайдан шықты, сол жерге бетімен бұрылып, дыбыстың бағытын көрсете білуі керек. Қонырауды баяу сылдырлату керек.

Немен ойнап отырмын, тапшы?

Максаты: Тұрақты есту қабілетін дамыту, дыбысталуы бойынша аспаптарды айыра білу.

Қажетті құралдар: Дабыл, сылдырмақ, сырнай және т. б.

Ойын барысы: Тәрбиеші балаға кезекпен музыкалық аспаптарды көрсетіп, олардың атауларын нақтылайды және олардың дыбысталуымен таныстырады. Тәрбиеші балалардың аспаптар атауларын ұғып және дыбысталуын есте сақтағанына көз жеткізгеннен кейін, аспаптарды қалқаның артына жинайды. Онда тәрбиеші әртүрлі аспаптарда ойнауды жалғастырады, ал бала дыбысы бойынша анықтайды.

Қатты - ақырын

Максаты: Дауыс күшін алмастыра білуге үйрету: біресе қатты, біресе жай.

Қажетті құралдар: Үлкен және кіші иттер немесе басқа ойыншықтар.

Ойын барысы: Тәрбиеші екі итті көрсетіп айтады: «Үлкен ит қатты үреді «Аб-аб». Үлкен ит қалай үреді? (бала дауысын қатты шығарып қайталайды). «Ал кішкентай күшік ақырын үреді: «Аб-аб». Кішкентай күшік қалай үреді? (бала ақырын қайталайды)»

Кел, ойнайық!

Максаты: Қатты дауысты пайдалана білуді шынықтыру.

Қажетті құралдар: Ойыншықтар: аю, қоян, түлкі және басқа аңдар.

Ойын барысы: Тәрбиеші баладан 2 – 3 метр қашықтықта ойыншықтарды орналастырып, айтады: «Аю, қоян, түлкі жалғыз отырып зерікті. Оларды бізбен ойнауға шақырайық. Олар бізді есту үшін қатты: «Аю, кел» осылай шақыру керек. Балалар тәрбиешімен бірге аюды, қоянды, түлкіні шақырып, бірге ойнайды. Мұнда ең маңыздысы балалардың ойыншықтарды айкайламай, қатты шақырғанын қадағалау болып табылады.

Қуыршақты оятпа

Максаты: Ақырын дауысты қолдана білуді дамыту.

Қажетті құралдар: Жабылатын көздері бар қуыршақ, төсек орын жабдықтарымен кереует, майда ойыншықтар (текше, доп, машина және т. б.) ойыншықтарға арналған қораб.

Ойын барысы: Тәрбиеші ұйықтап жатқан қуыршағы бар кереуетті көрсетіп: «Кәусар көп қыдырды, шаршады, түстенді және ұйықтап қалды. Ал бізге Кәусарді оятып алмау үшін ойыншықтарды тыныш жинау керек. Маған ақырын айтшы, қандай ойыншықты қорапқа салу керек?». Мұнда баланың ақырын, бірақ сыбырламай айтқанын бақылау қажет.

Жел соғып тұр

Максаты: Кез – келген жағдайларда қатты немесе ақырын дауысты қолдана білуді дамыту.

Қажетті құралдар: 2 сурет, біреуінде жапырақтарды, гүлдерді тербеткен самал жел бейнеленген, ал екіншісінде ағаштарды тербеткен өткір жел бейнеленген.

Ойын барысы: Тәрбиеші балаға самал желдің суретін көрсетіп, айтады: «Біз жазда орманға серуенге бардық. Самал жел соғып жапырақтар мен гүлдерді тербейді. Ол жай «у-у-у» осылай соғады (дыбыс жай және ұзақ айтылады)». Сонан соң өткір жел бейнеленген суретті көрсетіп, айтады «Кенеттен өткір жел тұрып, ол қатты гүлдеді «у-у-у» (дыбыс қатты және ұзақ айтылады). Бала тәрбиешіден кейін самал жел қалай соғады және өткір жел қалай гүлдейді соны қайталайды. Мұнда тәрбиешіден кейін қайталай отырып бала сол дауыс күшін сақтағаны маңызды.

Көпіршік

Максаты: Балалардың сөйлеу тынысын және дыбыстық аппаратын дамыту.

Ойын барысы: Ойынды бірнеше адам ойнайды. Олар тығыз шеңбер жасап тұрады және бір-біріне «түтікше» етіп жұдырықтарын қойып, ойдан көпіршік үрлейді.

«Көпіршік, көпіршік үлкен бол үрлен,

Осылай қал, жарылма түрлен».

Сосын үлкен көпіршік үрленеді (балалар «ү-ү-ү-п» деген дыбысты ұзақ шығарады). Ойын қайталанады.

Кімнің құсы алысқа ұшады?

Максаты: Ұзақ, бағытталған, бірқалыпты ауызбен дем шығаруды қалыптастыру.

Қажетті құралдар: Жұқа қағаздан ойып жасалған және айқын боялған құстың пішіндері.

Ойын барысы: Бір-біріне 30см қашықтықта екі құсты үстелдің шетіне орналастырады. Екі бала құстарға карама-карсы отырады. «Құстар ұшты!» дабылы бойынша, балалар құстардың пішіндеріне үрлейді. Балалар құстарға үрлегенде ұрттарын толтырмауын, қатты күш салмауын қадағалау керек.

Кеме

Максаты: Ұзақ, бағытталған, бірқалыпты ауызбен дем шығара білуді қалыптастыру. Ерін бұлшық еттерін белсендіру.

Қажетті құралдар: Су құйылған шара және қағаз кемелер.

Ойын барысы: Су құйылған шара балаға кемеңі үрлеуге ыңғайлы болып тұруы керек. Тәрбиеші кеме қозғалу үшін, оған бірқалыпты және ұзақ үрлеу қажеттігін түсіндіреді.

Сағат тықылдайды

Максаты: Дыбыстарды айтуды, дыбыстау аппаратын дамыту. «К», «т» дыбыстарының айтылуын бекіту. Біркелкі сөз қарқынын, сөздерді жылдам және баяу, қатты және жай айтуды шынықтыру.

Қажетті құралдар: Үлкен және кіші сағаттар.

Ойын барысы: Тәрбиеші балаға сағаттарды көрсетіп, айтады: «Бұл – сағаттар. Олар жүрген кезде «тк-тк, тк-тк» деп тықылдайды. Сағаттар қалай тықылдайды? (балалар жауап береді). Үлкен сағаттар жүрген кезде «тк-тк» деп қатты және баяу, ал кіші сағаттар «тк-тк» деп жай және жылдам тықылдайды (балалар әрқайсысына айырмашылығын ажыратып жауап береді). «Т» және «к» дыбыстарының дұрыс және анық айтылуын қадағалау керек.

Құлыншақ

Максаты: «И» дыбысын анық айтуға үйрету.

Қажетті құралдар: Ойыншық ат.

Ойын барысы: Тәрбиеші ойыншық атты көрсетіп, оның «и-и-и» деп дыбыс шығаратынын түсіндіреді және балаға 2-3 рет қайталап айтқызады.

Баптайын ылғи, бағайын,

Арқаннан сипап қағайын,

Бәйгеге мініп шабайын,

Тұлпар боп өсіп құлыным!

Мәшине

Максаты: «Б» дыбысын дұрыс және анық айтуды қалыптастыру, жеке дыбысқа еліктеп қатты және жай айтуды, кеністікте бағдарлана білуді дамыту.

Қажетті құралдар: Картоннан жасалған (бала санына байланысты) тұтқа, үлкен және кіші машинелер.

Ойын барысы: Тәрбиеші машинені көрсетеді және оның қалай гүрілдейтінін сұрайды («бн-н, бн-н»). Сосын үлкен машинені көрсетіп, айтады: «Үлкен машина қатты гүрілдейді тыңда, былай «бн-н, бн-н» (дыбысқа еліктеуді әдеттегіден қатты айтады), ал кіші машина жай гүрілдейді (сыбырлап ақырын айтады) «бн-н, бн-н». Балаға дыбыс тіркестерін біресе қатты, біресе жай қайталау ұсынылады. Содан соң тәрбиеші балаларға өздері машинаммен қыдыруды ұсынады. Балалар жүргізушілерді бейнелеп, қолдарында тұтқа топ ішінде «бн-н, бн-н» деп айтып бытырап жүгіреді.

Бұл не қылған дыбыс?

Максаты: Баланы бір дыбысты бір дыбыстан және сөздің басындағы дыбысты ажыратып үйрету.

Қажетті құралдар: Бірдей дыбыстан басталатын суреттердің аттары.

Ойын барысы: Ойынға 3-5 балаға қатысуға болады. Ойыншылар үстел басына отырады, тәрбиеші балаларға суреттерді көрсетіп атайды. Балалар зейінді тыңдап сөздегі бірдей дыбыстарды танып білу қажет. Табылған дыбыс нақты айтылу қажет. Мысалы: аапа, аана, аайна, аалма.

Тыңда да айт!

Максаты: айналадағы заттардың дыбыстарын бір-бірінен ажырата білуге үйрету, фонематикалық есту қабілетін дамыту.

Қажетті құралдар: ағаш, металл қасықтар, доп, қағаз, кітап, суы бар стакан, қонырау, кілттер.

II нұсқасы ретінде музыкалық аспаптарды пайдалануға болады.

Ойын барысы:

Жеке және топпен ойнауға болады. Ең алдымен балалар үстелдегі заттарды қарап алады. Сосын тәрбиешіге теріс қарап отырады, ал тәрбиеші заттардың дыбысын шығарады, балалар дыбысты танып толық жауап береді: «Бұл қоныраудың сынғыры» т.с.с.

II-нұсқа.

Заттардың орнына музыкалық аспаптар пайдаланады. Балалар аспапты дыбысынан таниды.

Зейінді тыңда!

Максаты: Фонематикалық есту қабілетін, есту өткірлігін дамыту.

Ойын барысы: Ойын 4-5 баламен өткізіледі. Дөңгеленіп отырады. Тәрбиеші жай дауыспен балалардан тапсырманың орындауын сұрайды, содан кейін осы тапсырманы орындайтын баланың атын сыбырлап айтады. Егер бала өз атын естімесе, басқа баланың атын айтады.

Суретті таңда

Максаты: Берілген сөзге суретті тауып көрсету.

Қажетті құралдар: Берілген дыбыстан басталатын сөздері бар заттық суреттер, басқа дыбыстардан басталатын бірнеше суреттер.

Ойын барысы: Ойынның алдында заттық суреттерді үстелге орналастыру.

Сосын тапсырма беріледі бір дыбысқа барлық суреттерді жинастыру. (қалта, ақша, аққала т.с. с)

Дыбысты ата

Максаты: Сөздегі бірінші, соңғы дыбысты белгілеп үйрету.

Қажетті құралдар: Барлығында бір дыбыс бар заттық суреттер

Ойын барысы: Тәрбиеші суреттерді атап көрсетеді. Балалар тыңдап барлық сөздердегі дыбысты атайды. Және осы дыбысқа өзінің мысалдарын келтіреді.

Саусақ ойын жаттығуларының үлгілері**Қуыр-қуыр-қуырмаш**

(қол басының және саусақтардың ұсақ бұлшық еттерін дамытуға арналған жаттығулар. Өлеңдете отырып, саусақтарды кезекпен жұмып, әрбір саусақты өлең мағынасына қарай ашып, бір қолдың саусақтарымен екінші қолдың алақанын кезекпен қытықтау).

Қуыр-қуыр қуырмаш,
Бидай қуыр қуырмаш.
Тауықтарға тары шаш:
Бас бармақ,
Балаң үйрек,
Ортан терек,
Кішкентай бөбек,
Шылдыр шүмек.

(2 ші нұсқасы)

Қуыр-қуыр қуырмаш,
Балапанға бидай шаш.
Әжең келсе – есік аш,
Қасқыр келсе – мықтап бас.

Бас бармақ,
Балалаы үйрек,
Ортан терек,
Шүлдір шүмек,
Кішкене бөбек.
Сен тұр қойына бар;
Сен тұр түйеңе бар;
Сен тұр жылқына бар;
Сен тұр снырына бар;
Ал сен алаңдамай,
Қазан түбін қырып,
Үйде қал.
Мына жерде құрт бар,
Мына жерде май бар...
Мына жерде қатық бар...
Қытық, қытық!

Қайық

(екі алақанын беттестіріп қайық суда қалқиды).

Қайық көлде жүзеді,
Сакинасын тізеді.

Өрмекші

(үстел үстіне саусактарын қозғалтып, өрмекші өрмелеп келе жатыр).

Өрмелейді өрмекші,
Торын құрып өрнекті.

Тасбақа (жұдырығын жұмып, бас бармағын шығарады. бас бармағы – тасбаканың басы, бас бармағын жұдырығына қайта тығады – тасбақа басын сауытына кіргізеді).

Сыбызғы (сыбызғыда ойнағандай саусактарымен кимыл жасайды).

Көзілдірік (бас бармақпен сұқ саусақтың ұштарын қосып екі дөңгелекті көзілдірікпен қарайды).

Ботакан

Маңдайңнан ботакан,
Сипайын деп келдім ғой
Ойнақтамай токтасан,
Дұрыс болар еді ғой.

Сұқ саусактарымен және кішкентай аты жоқ саусағымен ботаның құлағын жасайды. Екінші қолымен ботаны сипалайды. Екі саусағымен ойнақтаған ботаның жүрісін салады.

Қошаканым

Қошаканым монтиған,
Топ томпақ боп томпиған
Сені жаксы көремін,
Жем суыңды беремін.

Бір қолының саусактарын түйістіріп қозыға ұқсатады. Қозының жем жеп жатқанын бейнелеу.

Ұшак

Ақ бұлттардан асатын
Аппак ұшак жасады.
Алыс елге мен енді,
Жылдам ұшып барамын.

Екі қолды жоғары көтеріп, аспандағы бұлтты жасау, бір қолының саусактарын түйістіріп, жоғары көтеріп ұшакқа ұқсату.

Салат

Сәбізді алып тазалаймыз (оң қолды жұдырыққа түйіп, сол қолдың алақанына ысқылайды)

Үккішпен үгіп майдалаймыз (екі қолды жұдырыққа түйіп кейдеге ұстап, жоғары-төмен қозғайды)

Қанттай сеуіп дәмдейміз (саусактардың ұшымен кант себеді)

Қаймақ құйып сәңдейміз (қолды жұдырыққа түйген күйі (қаймақ құйған сияқты) қол білегін жоғары-төмен қозғайды)

Міне, дайын нәр тағам- (екі қолын алдына жайып көрсетеді)

Дәруменге байыған (алақанымен іштерін сипалап, тойғандықтарын білдіреді)

Шаян мен мысык

Тасасында көпірдің (сол қолды шынтақтан бүге, алақандарды төмен қарата алдына ұстап «көпір жасайды». «көпірдің астына оң қол саусактарын төмен қарата ұстай «көп аяқты шаян сияқты» жибырлатады)

Көрі шаян тұрыпты (алға созылған оң қолдың үстімен нықтан төмен қарай сол қолдың 2-ші және 3-ші саусактарын жүгіртеді)

Көпірден өткен мысықтың (нықтан төмен «жүгірген» саусактар қолдың басына келгенде саусақты оң қолдың жұдырығында қысып ұстап қалады)

Құйрығынан жұлыпты (сол қолдың кішкентай саусағы оң қолдың жұдырығында қысылған күйі 2-ші, 3-ші, 4-ші саусактарды бас бармақпен біресе біріктіре, біресе қайта ашып мияулаған мысықтың аузын бейнелейді)

«Құтқарыңдар, (сол қолдың кішкентай саусағын қыса ұстаған оң қолдың саусактарын біртіндеп ашады)

Мяу-мяу-мяу! (екі қолды бірінің үстіне бірін қоя екі қолдағы барлық саусактарды тез-тез «жүгіртеді)

Босатындар шаяннан!» (сөздің айтылу ырғағына сәйкес алақандарын шапалақтайды, соңғы сөзге аяқтарын топылдатады)

Қане, кім бар келіндер!

Мысыкқа көмек беріндер!

СӨЙЛЕУДІ ДАМУҒА АРНАЛҒАН ОЙЫНДАР

Мына затпен не ойнауға болады?

Максаты: елестету, ойлау, сөйлеу қабілеттерін дамыту.

Құралдар: ешқандай арнайы максаты жоқ заттар: таяқша, текше, жәшік, тас,...

Ойын барысы:

Ересек адам балаларға кезекпен заттарды көресте отырып ол заттың неге

ұқсайтынын және қандай ойыншық заттарды алмастыра алатынын сұрайды.

Мысалы, таяқша болатын болса, ол «қуыршақ үшін градусник», кілт, карандаш, қасық, қармақ, т.т.

Дұрыс жауап берген ойыншы сыйұлайға не болады.

□ Ойын соңында көбірек сыйұлай алғандар жеңеді.

□ Ескерту: Кішкентайлармен керісінше ойын жүргізіледі – ересек адам ойында қармақтың, керуестің, машинаның орнына қандай заттарды пайдалануға болады екенін айтуды ұсынады.

Не болуы мүмкін?

Максат: елестету, ойлау, сөйлеу қабілеттерін дамыту.

Ойын барысы:

1-нұсқа

Ересек адам балаларға сөйлемді аяқтауды ұсынады.

Ынталандыру материалдары:

Құстар ұя жасауға кірісті, себебі...

Тау арасында жүргенде қатты айқайлауға болмайды, себебі...

Қарлығаштар төмен жерге жақындап ұшады, себебі...

Құстар жылы жактарға ұшып бара жатыр, себебі...

Қыста ағаштардың қабықтары қатты болады, себебі...

Дұрыс жауап берген ойыншы сыйұпай алады.

□ Ойынның соңында көп сыйұпай жинаған ойыншы жеңеді.

2-нұсқа

Ересек адам балаларға оқиғаларды айтып береді, содан кейін оның жалғасы

қандай болуы мүмкіндіктерін атауды ұсынады.

Мысалы, «Қыз бір дәнді түсіріп алады». Оның жалғасы былай болуы мүмкін:

- Көктемде осы жерде күнбағыс өседі.
- Құс дәнді тістеп қойды.
- Екі торғай дән үшін төбелесіп қалды.
- Дән құмырскалардың ұясын жауып тастады. т.т.

Ынталандыру материалдары:

Қыз жерге қарындашын түсіріп алды.

Терезеден біреу бөлкені тастап жіберді.

Бағбан гүлдерді шлангімен суарды.

Аңшы аспанға атты.

Дұрыс жауап берген ойыншы сыйұпай алады.

□ Ойынның соңында көп сыйұпай жинаған ойыншы жеңеді.

3-нұсқа

Ересек адам балаларға: «Ал, балалар, қазір мен сендерге қызық оқиға айтып беремін, сендер сол оқиғадан кейін не болуы мүмкін екенін маған айтып беріңдер», - дейді.

Ынталандыру материалдары:

Краннан судың орнына апельсин шырыны аға бастады.

Бұлттан жаңбырдың орнына мейіз төгілді.

Адам жылдам жүретін аяккіім ойлап шығарды. т.б.

Ең қызық әңгіме айтып берген бала жеңеді.

«Заттарды суретте» ойыны

Максат: елестету, ойлау, сөйлеу қабілеттерін дамыту.

Қажетті құралдар: қарбыз, аскабак, банан, шыбынжұт (улы санырауқұлақ), т.б. бейнеленген балалардың санына қарай үлестірмелі паракшалар.

Ойынның барысы:

Ересек адам әрбір балаға ойынға 2-3 үлестірмелі паракша береді. Балалар заттын атауын айтпастан қимыл-ишарасыз суретте бейнеленген затты суреттеулері қажет.

Затты неғұрлым нақты суреттеген бала сыйұпайға (фишкалар) ие болады.

□ Ойынның соңында көп сыйлық ұтып алған бала жеңеді.

□ Ескерту: Мектеп жасындағы балаларға заттын орнына атын жазуға болады. Ынталандыру материалдарын іріктеу барысында мамандықтар мен жасанды шығу тегі бар заттарды бейнелеудің неғұрлым жеңіл екенін ескеру керек. Егер біріншілері белгілі бір іс-әрекетті орындаумен байланысты болса, екіншілері оларды іске асырған іс-әрекет арқылы айқындауға болады. Таулар, сулар сияқты табиғи шығу тегі бар нысандарды суреттеу неғұрлым қиындау.

«Ойлан да аяқта» ойыны

Максаты: айтылған сөздерді есіне сақтап, сөзді сөйлеммен жалғастырып айтуға дағдыландыру, сөздік қорларын молайту.

Шарты: Педагог сөз тіркестерін айтады, балалар сөйлемдерді аяқтайды.

Ат шабады, ал қарлығаш....

Қозы..., сиыр....

Бота --- ...төлі,

Лак..., Құлыншақ....

«Ертегі құрастыру» ойыны

Максаты: балалардың қиялы мен сөздік қорын дамыту.

Шарты: педагог балаларға қазақтың халық ертегілерінде кездесетін кейіпкерлерді атайды. Мысалы: хан, уәзір, қарға, кірпі.т.б. Аталған кейіпкерлерді біріктіре отырып, жаңа ертегі мазмұнын құрастырып айтуды ұсынады. Балалар ертегі құрастырады. Ең қызықты ертегі ойлап тапқан бала жүргізуші болып, ойынды жалғастырады.

«Кім көп айтады?» ойыны

Максаты: балалардың сөздік қорын дамыту.

Шарты: Антоним сөздерді молырақ айтып көр. Бастайық! Ақ-қара, үлкен-кішкене, тез-ақырын. Ары қарай өзін жалғастыр. Ақыл, бас, көз сөзерімен фразеологизмдерді есінде сақта және сөйлесуге дұрыс,орынды қолдана біл. Ақылға сыймау. Ақылы алтыға, ойы онға бөлу. Бас десе, құлақ деу. Бас жоқ, аяқ жоқ. Бас шайқау. Бас қату. Басын тауға да тасқа да соғу. Көз алмау. Көздің қарашығындай сақтау. Көз жету. Көз салу. Көзінің ағы мен қарасы...

«Мынау кім?»

Ойын шарты: Әр бала суретке қарап, өз отбасы туралы әңгімелейді.

Төмендегідей сұрақтар қойылады: Атын кім? Сенің аған бар ма? Сенің әпкең бар ма? Нешінші сыныпта оқиды?

«Сикырлы айна» ойыны

Педагогтың максаты: Баланың шығармашылық ойлауын дамыту, заттың, құбылыстың басқа күйге ауысып, өзгере алатын қасиетіне көңіл бөлдіру.

Балалардың максаты: «Сикырлы» айнаның көмегімен заттар мен құбылыстардың бір күйден екінші күйге ауысып, өзгере алатын қасиетіне көңіл бөлу.

Материал: «сикырлы» айнаны жасау: жұқа, айқын көрінетін пленканы дөңгелек етіп қиып алып, айналасын қалың қағазбен жапсырып, әшекейлеу қажет.

«Бір сөзбен» ойыны

Максаты: балалардың сөздік қорын дамыту.

Шарты: Төмендегі тұрақты сөз тіркестерінің мағынасын бір сөзбен қалай беруге болады?

1. Жүрек жұтқан.
2. Көш ілгері.
3. Су тегін.
4. Ханға сәлем бермеу.
5. Тістен шығармау.

«Ойлан тап» ойыны

Максаты: Бұл ойын сөздерге антоним, синоним және омоним сөздерді табуға жаттықтырады. Шарты: Мысалы: білімді, күшті, әкелу, әкету, көріп қалу, жүз, достық сөздері берілді делік, оларға антоним, синоним және омоним сөздерді табу.

Төмендегі мақал-мәтелдердегі антонимдерді анықта:

1. Көп білді аз сөйле.
2. Ұқыптының тоны тозбас, ұқыпсыздың ісі оңбас.
3. Ашу-дұшпан, ақыл-дос, ақылына ақыл қос.
4. Әдепті бала - арлы бала, әдепсіз бала - арсыз бала.

«Заттың атын ата» ойыны

Максаты: заттарды көріп сипаттау арқылы балалардың сезімталдығын дамыту, танымдарын кеңейту, сөздік қорын молайту.

Көрнекілігі: ыдыс суреттер (көкөністер, жемістер), муляж, қоржын.

Ойын шарты: әртүрлі жемістер немесе көкөністер муляждары салынған ыдыстан көзі байланған бала бір затты алады. Сонан соң сол затты жан-жақты сипаттайды және заттың атын атап, түр-түсін ажыратады.

Мысалы: бала ыдыстан немесе қоржыннан алманы алып, пішінін түсін, дәмін және қасиеттерін айтады немесе баланың көзін байлап қойып, қоржыннан бір затты алғызады. Ол оны сипаттап, не екенін ажыратады да сипаттайды, атын айтады.

«Ыдыстарды толықтыр» ойыны

Максаты: ыдыстардың атын атап, оларды толтыруға қажетті құралдарды тапқызу. Ыдыстардың жалпы және жеке аттарын меңгерту.

Көрнекіліктері: келі, келсап, құбі, піспек, торсық, шәйнек, қазан, қақпақтар.

Ойын шарты: ыдыстардың аттарын ажыратып, оларды толықтырады. Оларда қандай тамақ дайындалатыны, сақталатыны айтқызылады. Мысалы: торсықта қымыз сақталады.

«Жайлауда» ойыны

Максаты: балаларды жайлаудағы тіршілікпен таныстыру. Жайлаудағы табиғат ерекшеліктерін айтқызу.

Көрнекіліктері: жайлау көрінісі бар суреттер.

Ойын шарты: балалар жайлаудағы көріністі бейнелейді. Жайлау көрінісіне қажетті заттардың аттарын атап, орналастырады. Олар туралы білетіндерін айтады. Жайлаудағы табиғатты суреттейді.

«Жеке атауын ата» ойыны

Максаты: көкөністердің аттарын жеке-жеке атап, түстерін, пішіндерін ажырата білу. Жалпы мен жеке атаудың мағынасын түсіндіру.

Көрнекіліктер: көкөністер суреттері, муляждар.

Ойын шарты: балаларға себеттегі көкөністерді жеке-жеке алып, оның атын, пішінін, түрін ажыратып айтқызады. Тарадылған муляждар бойынша көкөністер аттарын атайды. Жалпы жеке атауды салыстырады. Жеке көкөністерді себетке салады. Неліктен көкөніс деп аталатынын айтады.

«Балық аулау» ойыны

Максаты: сұрақтарға жауап бергізе отырып, логикалық ойлау қабілетін дамыту.

Көрнекіліктер: балықтар, рахмет.

Ойын шарты: балалар қағаздан жасалған балықтардағы тапсырмаларды орындайды. Өздері білетін жұмбақ, өлең, мақал-мәтелдерін айтады.

1. тапсырма. Қандай балықтарды білесің?
2. тапсырма. Балық қайда болады?
3. тапсырма. Өз тобыңда қандай балықтар бар?
4. тапсырма. Тобыңдағы балықтарды қалай күтесің?

«Сандық» ойыны

Максаты: балаларды берілген тапсырманы ойлана отырып шешуді тапқырлыққа, шапшаңдыққа баулу. Ойын шартын түсініп, ондағы мақал-мәтел, жұмбақ, жаңылтпаштарды дұрыс, анық айтуға үйрету. Сөздік қорын молайтып, тапсырманы орындауда достық, жолдастыққа тәрбиелеу.

Көрнекіліктер: сандық, түрлі-түсті асықтар, тапсырмалар жазылған хатқалта.

Ойын шарты: сандық ішінде салынған түрлі түсті асықтар. Асықтар қызыл, жасыл, сары түске боялған. Әр түске берілген тапсырмалар әр түрлі.

Тапсырмалар хатқалтаға салынады.

Жасыл асық алған бала жұмбақ жасырады.

Сары асық алған бала мақал-мәтел айтады.

Қызыл асық алған бала өлең оқиды.

«Сөзге сөз қос» ойыны

Максаты: сөзге сөз қосып, сөйлем құрастыру арқылы баланың зейінін, шапшаң ойлауын дамыту.

Көрнекілігі: шар, алма, ойыншықтар.

Ойын шарты: балалар екі топқа бөлініп өткізуге болады. Тәрбиеші сөз айтады, балалар сөзге сөз қосып, сөйлем құрайды.

«Біз де...» ойыны

Максаты: баланың ой-өрісін кеңейту, ойлау қабілетін дамыту, зейінділігін арттыру.

Ойын шарты: ойын жүргізуші ортаға шығып, өзінің ойын айтады. Ойынға қатысушылар «біз де» деп қосылып айтады. Егер қосылмаса, онда үнсіз отырудары тиіс. Мысалы: Жүргізуші:

-Мен көлге барамын.

Балалар:

-Біз де.

-Одан үйрек ұстаймын.

-Біз де.

-Үйректің жартысын күшігіме беремін.

Осы кезде біреу «біз де» деп калса, ойын тоқтайды. «Біз де» деген бала айымын төлеп, ән, жұмбақ-жаңылтпаш айтып, би билейді.

«Жер, су, ауа» ойыны

Максаты: балаларға берілген тапсырманы тез шешуге, жылдам жауап беруге, жерде, суда, ауада не болатынын дұрыс айтуға төселдіру, қоршаған ортаға қамқорлық сезімін тәрбиелеу. Шапшаң жауап беруге баулу.

Көрнекілік: асық.

Ойын шарты: балалар дөңгеленіп тұрады. Бір бала ортаға шығып, балалардың кез келгеніне асықты лақтырып жібереді де, «жер», «су», «ауа» деген сөздің бірін айтады. Егер бала «жер» десе, асықты қағып алған бала жерде тіршілік ететін құстарды, адамдарды, өсімдіктерді атайды. Ал «су» сөзі айтылса, балық, балдырадынаты аталады. Ауа дегенде құстарды айтуы тиіс. Осылай ойын жалғаса береді.

Не артық?

Максаты: балаларды суретке қарап, оларға тоастастыруға үйрету. Құстармен жануарлардың жеке және жалпы аттарын айтқызу. Оларды қорғауға, қамқоршы болуға тәрбиелеу.

Көрнекіліктер: әр түрлі құстар мен үй жануарлары бейнеленген суреттер.

Ойын шарты: үлгідегідей әр түрлі берілген суреттерден ненің артық екенін табады. Берілген суреттерді топтастырып, олардың жалпы атауын айтады.

Недіктен артық екенін түсіндіреді. Жеке мен жалпы ұғым туралы түсініктерін бекітеді.

«Қысқы тіршілік» ойыны

Максаты: қыстап калатын құстардың жеке атауын атап, оларды тауып, орман ағаштарына орналастырады. Ол құстардың қалай дыбыстайтынын ажыратады. Қыстап калатын құстар тіршілігі туралы ойларын айтады. Қыстап калатын құстарға қандай қамқорлық жасауға болатынын айтады.

Бұл қай мезгіл?

Максаты: күз мезгілінің ерекшеліктері мен өзгерістерін ажыратып айтқызу. Сөздік қорын байыту.

Көрнекіліктер: күзгі жапырақтар, суреттер.

Ойын шарты: күзгі бау-бақшадағы жемістер мен көкөністердің аттарын атап, пішіндерін, түстерін ажырату. Күздегі егін жинауды өмірмен байланыстыра айтады. Күзгі жапырақтардың түстерін ажыратады. Олардың ерекшеліктеріне тоқталады. Күзгі ауа райының ерекшелігін айтады.

«Қарап ал да есіңе сақта» ойыны

Максаты: балаларды көрген суреттерді есіне сақтап, көз алдына елестете отырып, әрқайсысын ретімен атап шығуға, үй жануарларын, аңдарды және құстардың жаопы аттарын айтқызу. Оларды қорғауға, қамқоршы болуға тәрбиелеу.

Көрнекіліктер: үй жануарлары, аңдардың, құстардың суреттері.

Ойын шарты: әр түрлі суреттерді теледидардан көрсетіп шығады. Балалар бірінші суреттен үй жануарларын, екінші суреттен жабайы аңдарды атайды.

Үшінші суреттен құстарды атап шығады. Жалпы және жеке ұғымдарды бекітіп, оларға қамқоршы болу үшін не істейтіндері сұралады.

Қайсысы қайда тіршілік етеді?

Максаты: суреттен көрген заттарының аттарын атап, олардың қайда, өмір сүретінін айтқызу. Сөздік қорын молайту.

Көрнекіліктер: теледидар, әр түрлі жануарлар, құстар суреттері.

Ойын шарты: әр түрлі аңдар, құстарды көрсетіп, олардың қайда өмір сүретіні сұралады. Олардың немен қоректенетіні айтқызылады. Балалар сөздік қорына жаңа сөздеренгізу үшін, тапсырманы түрлендіруге болады. Олар туралы балалардың білетін өлең, жұмбақтарын айтқызу.

«Жалпы атауын тап» ойыны

Максаты: балаларға заттарды жеке-жеке таныта келе, ең соңында аттардың жалпы атауын бір сөзбен ойлана отырып, шешу арқылы тапқырлыққа, шапшаңдыққа баулу.

Көрнекіліктер: жемістер, ойыншықтар, оқу құралдары, үй жиһаздары.

Ойын шарты: тәрбиеші балаларға хатқалтанын ішіне салынған жемістер, ойыншықтар, оқу құралдары, үй жиһаздарының суреттері бар бірнеше сериялы дидактикалық материалдарды таратып береді. Осы материалдарды жалпы атауына сәйкес топтастыру қажет. Өзінің топтағанын айтуы тиіс.

Мысалы: алма, өрік, алмұрт жемістерге жатады. Өйткені олар жеміс ағаштары.

«Біздің көңіл күйіміз» ойыны

Максаты: балаларды суреттегі бөп әлпет бойынша ым мен мимикаға байланысты көңіл күйді ажырата білуге үйрету. Көңіл күйді білдіретін сөздерді дұрыс айтқызу.

Көрнекіліктер: әр түрлі мимикадағы балалардың суреттері.

Ойын шарты: бет-әлпеттің мимикасына қарап, көңіл күйді білдіретін сөздерді бөліп айтады. Сөйлем құрайды, әр түрлі көңіл күйді білдіретін сәттерді салу.

Күліп тұрған бала

Ренжіп тұрған бала

Аузын ашып тұрған бала

Аузын томпайтып тұрған бала
Қуанып тұрған бала
Қорқып тұрған бала.

«Көктем» ойыны

Максаты: балаларды берілген тапсырманы ойлана отырып шешуге, тапқырлыққа, төзімділікке баулу. Ойын барысында жәндіктер, құстар, аңдардың атын дұрыс, анық айтуға үйрету. Сөздік қорын молайту, тапсырманы орындауда достыққа, қамқор болуға тәрбиелеу.

Көрнекіліктер: жәндік, құс, аңдардың суреттері.

Ойын шарты: теледидардан көктем мезгілінің суреті көрсетіліп, көктемдегі өзгерістер туралы айтқызылады. Балаларға құс, жәндік, аңдардың суреті таратылады. «Жәндіктер» кімде дегенде, жәндіктердің суреттері бар балалар орындарынан тұрады. Балалардың сөздік қорына жаңа сөздер енгізу үшін, тапсырманы түрлендіруге болады. Олардың тіршілік ететін жерін, немен қоректенетіндігін айтқызу.

«Әр қатарда не артық?»

Ойын шарты: Суреттерде әр түрлі заттар бейнеленген. Сол заттардың атауын атап, қай қатарда не артық екенін айтып, оларды топтастырып, бір сөзбен атайды.

«Жапырағына қарап таны»

Ойын шарты: Жапырақтың түр-түсіне, көлеміне, пішініне қарап, қай ағаштың жапырағы екенін айту.

«Қане, тапшы»

Максаты: Қоршаған әлемнің дыбыстарын еске түсіру, адамның сөйлеу дыбыстарының көмегімен оларды анықтауға жаттығу.

Ойын барысы: Тәрбиеші сұрақ қояды: балалар дыбысқа және сөзге еліктеу арқылы жауап береді. Мысалы: Жел қалай үйлейді? (у-у-у). Ағаш жапырақтарының арасында ол қалай шуылдайды? (ш-ш-ш). Жаңбыр қалай тырсылдайды? Шәйнек қалай ысылдайды? Сағаттар қалай тықылдайды? (тырс-тырс, ыс-ыс, тык-тык)

«Сөйлемді аяқта»

Ойын максаты: Ауыл, қала туралы түсініктерін кеңейту, байланыстырып сөйлеу тілдерін жетілдіру.

Ойын шарты: Мен сөз айтамын, сендер сөздерге сөз қосып, сөйлемді аяқтандар.

Ойын мазмұны: Мен ауылға....

Қалада..... көп.

Мен ауылға атама.....

«Мамандықты ата»

Ойын максаты: балаларды әр түрлі мамандықпен таныстыру. Еңбекті құрметтеуге дағдыландыру, өз еліне пайдалы бола білуге тәрбиелеу.

Көрнекіліктері: Мамандық иелерінің суреттері.

Ойын шарты: Суреттер тақтаға ілінеді. Балалар өздері қалаған мамандықтарын таңдап алып, сол мамандық және оның пайдасы туралы әңгімелейді.

«Кім болам?»

Ойын максаты: Мамандық иелерін ажыратып, олар туралы әңгімелей білуге дағдыландыру.

Көрнекілігі: Мамандық түрлерінің суреттері.

Ойын шарты: Бала өзі қалаған мамандығын алады да, сол мамандық туралы әңгімелейді.

«Кімге не керек?»

Ойын максаты: Әр мамандық иелерінің қолданатын заттарын тауып, атауын айтуға жаттықтыру. Тапқырлыққа үйрету.

Көрнекілігі: Мамандық иелерінің суреттері мен олардың қолданатын заттары

Ойын шарты: Алдын -ала әзірлеп қойылған заттарды суреттегі мамандық иелерінің қасына қою керек.

«Ойыншықты тап»

Ойын максаты: ойыншықты атау, және кеңістікті бағдарлай отырып табу.

Мысалы: екі баланы ортаға шығарып:

Алға үш қадам

Солға бұрыл

Екі қадам артқа бұрыл

Не таптың?

Кезегімен балаларды жіберіп, әр түрлі ойыншықтарды алып, оны сипаттап беру (ойыншық-жұмсақ, әдемі, үлкен).

«Үй жануарлары»

Ойын максаты: балаларды үй жануарлары мен төлдеді ажыратуға, олардың қимылын, қалай дыбыстайтынын айтқызып, оларға қамқоршы болуға тәрбиелеу.

Көрнекілік: үй жануарларының, төлдердің суреттері.

Ойын шарты: балаларға үй жануарларының суреттері таратылып беріледі, олардың қалай аталатынын, қалай дыбыстайтынын, қалай күтуге болатынын айтқызады. Сонымен бірге олардың дене мүшелерін де атап, үй жануарлары туралы балалардың білетін жұмбақтарын шешкізеді.

«Зообакка орналастыр»

Ойын максаты: балаларды антоним сөздері туралы түсінік қалыптастыру.

Заттың көлеміне қарап, салыстырып, талдау жасауға үйрету. Жабайы аңдардың дене бітіміне қарап, зообакка орналастыру оларға қамқоршы болуға тәрбиелеу.

Көрнекіліктер: Зообак торлары, әр түрлі жануарлардың суреттері.

Ойын шарты: хайуанаттар бағына әкелінген аңдарды торларға орналастыру қажет, пілді үлкен торға, бала неліктен олай орналастырғанын, яғни піл үлкен, қоян кіші, сондықтан үлкен торға пілді, қоянды кіші торға орналастырғанын

айтып, ол туралы білетін жұмбақ, жаңылтпаш, тақпақтар, немесе әңгімелеп суреттеп айтады.

«Ақкала»

Ойын мақсаты: бөліктерді дұрыс тауып орналастырып, оның атауын атауға үйрету. Сөздік қорларын молайту.

Көрнекілік: Аққаланың киылған бөліктері.

Ойын шарты: тақтаның бетіне киылып жабыстырылған аққаланың жетіспейтін бөлігін тауып, жұмылу көзбен барып, орнына жабыстыру. (Біз мұрын тауып жабыстырамыз).

«Қай мезгілде киіміз?»

Ойын мақсаты: Әр жыл мезгілінде қандай киімдер киетінін баяндату арқылы сөздік қорларын молайтып, ауызекі сөйлеуге баулу.

Көрнекілігі: Әр жыл мезгіліне арналған киімдер суреттері.

Ойын шарты: суреттегі киімдерді қай мезгілде киетіндігін айтқызу.

«Нені жоғалттым?»

Ойын мақсаты: Киімдерді немесе заттардың атын атай білуге үйрету. Балаларды тапқырлыққа, аңғарымпаздыққа тәрбиелеу.

Ойын шарты: заттардың ішінен 1-2 затты тығып қою, балалар көзін ашқанда сол заттың немесе киімнің атын атап жауап беруі керек.

«Мынау кімдікі?»

Ойын мақсаты: Ер балалр мен қыз балалр киімдерін ажыратып айтып беру сөйлеу тілдерін дамыту.

Көрнекілік: Ер балалар мен қыз балалар киімдерінің кима суреттері.

Ойын шарты: киімдердің қайсысын ер балаға, қайсысын қыз балаға кигізуге болады.

«Көктем»

Ойын мақсаты: балаларды берілген тапсырманы ойлана отырып, шешуге, тапқырлыққа, төзімділікке баулу. Ойын барысында жәндіктер, құстар, аңдардың атын дұрыс, анық айтуға үйрету. Сөздік қорын молайтып,

тапсырманы орындауда достыққа, қамқор болуға, тәрбиелеу.

Көрнекілік: Жәндіктер, құстар, аңдардың суреттері

Ойын шарты: теледидардан көктем мезгілінің суреті көрсетіліп, көктемдегі өзгерістер туралы айтқызылады. Балаларға құс, жәндік, аңдардың суреттері таратылады. «Жәндіктер» кімде дегенде, жәндіктердің суреттері бар балалар орындарынан тұрады. Балалардың сөздік қорына жаңа сөздер енгізу үшін, тапсырманы түрлендіруге болады. Олардың тіршілік ететін жерін, немен қоректенетіндігін айтқызу.

«Тез ойла»

Ойын мақсаты: Есте сақтау қабілеттерін дамыту.

Көрнекіліктері: Ақтөбе қаласының альбомы, суреттері, қаланың көшелері, мәдени орындары, тарихи ескерткіштері

Ойын шарты: Балаларды үш топқа бөліп жарыстыру, қай топ көп жауап берсе, сол топ жеңімпаз болады.

«Заттың атын ата»

Ойын мақсаты: Оқу құралдарын ажыратып, атын атауға үйрету.

Көрнекілігі: Оқу құралдары Ойын шарты: мен сендерге кезегімен доп лақтырамын, сендер допты қағып алып оқу құралдарын атандар

«Қол соғу»

Ойын мақсаты: Оқу құралдар туралы білімдерін тереңдету, айтқанды мұқият тыңдауға үйрету.

Ойын шарты: Әр түрлі заттардың атын атау, балалар тек мектепке қажетті затты атағанда ғана қол соғады. Мысалы: портфель, қуыршақ, кітап, шанышқы, парта, жастық, тақта, машина, пышак, қалам.

«Зообакка орналастыр»

Ойын мақсаты: аңдар, жәндіктердің өз торларын тауып орналастыру.

Көрнекілігі: Аңдар, жәндіктер муляждары

Ойын шарты: Аңдар мен жәндіктерді өз торларына сәйкес орналастырып, солар туралы білетін жұмбақ, мультфильмдерін айтып шығу. Немесе ең әдемі мейірімді сөз ойлап айту.

«Дәмін ажырат»

Ойын мақсаты: жайқалып өскен жеміс-жидектер туралы әңгімелетіп, дәмін ажырата білуге үйрету.

Көрнекілік: Жемістер

Ойын шарты: балалар көздерін жұмып тұрады. Әрқайсысының аузына жемістен бөліп салу. Жеп болғаннан кейін көзін ашып, қай жеміс, оның дәмінің қандай екенін баяндау. (әр бала жеке айтып шығады).

«Сандық»

Ойын мақсаты: балаларды берілген тапсырманы ойлана отырып шешуде тапқырлыққа, шапшаңдыққа баулу. Ойын шартын түсіндіріп, ондағы мақал-мәтел, жұмбақ, жаңылтпаштарды дұрыс, анық айтуға үйрету. Сөздік қорын

молайтып, тапсырманы орындауда достық, жолдастыққа тәрбиелеу.

Көрнекіліктер: сандық, түрлі-түсті асықтар, тапсырмалар жазылған хатқалта.

Ойын шарты: сандық ішіне салынған түрлі түсті асықтар. Асықтар қызыл,

жасыл, сары түске боялған. Әр түске берілетін тапсырмалар әр түрлі.

Тапсырмалар хатқалтаға салынады. Жасыл асық алған бала жұмбақ жасырады, шешкізеді. Сары асық алған бала мақал-мәтел айтады. Қызыл асық алған бала өлең оқиды.

«Не артық?»

Ойын мақсаты: балаларды суретке карап, оларды топтастыруға үйрету. Құстар мен жануарлардың жеке және жалпы аттарын айтқызу. Оларды қорғауға, қамқоршы болуға тәрбиелеу.

Көрнекіліктер: әр түрлі құстар мен үй жануарлары бейнеленген суреттер.

Ойын шарты: үлгідегідей әр түрлі берілген суреттерден ненің артық екенін табады. Берілген суреттерді топтастырып, олардың жалпы атауын айтады.

Недіктен артық екенін түсіндіреді. жеке мен жалпы ұғым туралы түсініктерін бекітеді.

«Қайсысы қайда тіршілік етеді?»

Ойын мақсаты: суреттен көрген заттарының аттарын атап, олардың қалай өмір сүретінін айтқызу. Сөздік қорын молайту.

Көрнекіліктер: теледидар, әр түрлі жануарлар, құстар суреттері.

Ойын шарты: әр түрлі аңдар, құстарды көрсетіп, олардың қайда өмір сүретіні сұралады. Олардың немен қоректенетінін айтқызады. Балалардың сөздік қорына жана сөздер енгізу үшін, тапсырманы түрлендіруге болады. Олар туралы балалардың білетін өлең, жұмбақтарын айтқызады.

«Қарап ал да есіне сақта»

Ойын мақсаты: балаларды көрген суреттерді есіне сақтап, көз алдына елесметте отырып, әрқайсысын ретімен атап шығуға, үй жануарларын, аңдарды және құстардың жалпы аттарын айтқызу. Оларды қорғауға, қамқоршы болуға тәрбиелеу.

Көрнекіліктер: үй жануарлары, аңдардың, құстардың суреттері.

Ойын шарты: әр түрлі суреттерді теледидардан көрсетіп шығады. Балалар бірінші суреттен үй жануарларын, екінші суреттен жабайы аңдарды атайды.

Үшінші суреттен құстарды атап шығады. Жалпы және жеке ұғымдарды бекітіп, оларға қамқоршы болу үшін не істейтіндері сұралады.

«Сән ательесі»

Ойын мақсаты: балаларды суреттен көрген киімдердің аттарын атап, киімдер мен ұлттық киімдерді ажыратып топтастыруға, тапқырлыққа, шапшаңдыққа баулу.

Көрнекіліктер: жанаша киімдер, ұлттық киімдер, хатқалта.

Ойын шарты: хатқалтаға салынған әр түрлі киімдердің үлгілері балаларға таратылып беріледі. Балалар киімдер және ұлттық киімдердің аттарын атап, оларды қашан, қайда киюге болатынын айтады. Ол сөздерді қатыстырып сөйлем құрайды.

«Жалпы атауын ата»

Ойын мақсаты: балаларға заттарды жеке-жеке таныта келе, ең соңында заттардың жалпы атауын бір сөзбен ойлана отырып шешу арқылы тапқырлыққа, шапшаңдыққа баулу.

Көрнекіліктер: жемістер, ойыншықтар, оқу құралдар, үй жиһаздары.

Ойын шарты: тәрбиеші балаларға хатқалтаның ішіне салынған жемістер, ойыншықтар, оқу құралдары, үй жиһаздарының суреттері бар бірнеше сериялы дидактикалық материалдарды таратып береді. Осы материалдарды жалпы

атауына сәйкес топтастыру қажет. Өзінің топтағанын дәлелдеп айтуы тиіс. Мысалы, алма, өрік, алмұрт жемістерге жатады. Өйткені олар жеміс ағаштары. «Телефон»

Ойын мақсаты: естіген сөзді екінші балаға бұлжытпай жеткізуге дағдыландыру, диалогты сөйлеуді жетілдіру арқылы сөздік қорын молайту.

Көрнекілік: телефон.

Ойын шарты: телефон арқылы естіген сөзді басқа балаға жеткізесіндер. Айтылған сөзді құлаққа ешкім естімейтіндей етіп айтуымыз керек. Егер телефон үзіліп қалса, телефонды үзген бала айыбын төлейді..

Мысалы, мақал, өлең, т.б.білгенін айтуға болады.

Телефон арқылы екі бала:

-Алло, сәлеметсің бе, Арман?

-Ия. Сәлеметсің бе? Бұл кім екен?

-Мен Айнурын. Не істеп жатырсың?

-Мен ойыншықтарды жинап отырмын.

«Қайсысы ұнайды?»

Ойын мақсаты: суреттен көрген заттарының атын атап, суреттеп, қайсысының ұнайтынын, не үшін ұнағанын айтқызу. Сөздік қорын молайту.

Көрнекіліктер: жануарлар, жыл мезгілдерінің суреттері.

Ойын шарты: әр түрлі суреттерді көрсетіп, олардың қайсысының ұнайтынын, не үшін ұнағаны туралы сұралады. Олардың қай мезгілде бейнеленгенін айтқызады. Балалардың сөздік қорына жана сөздер енгізу үшін, тапсырманы түрлендіруге болады. Олар туралы балалардың білетін өлеңдерін айтқызуға болады.

«Біздің көңіл-күйіміз»

Ойын мақсаты: балаларды суреттегі бет-әлпет бойынша ым мен мимикаға байланысты көңіл күйді ажырата білуге үйрету. Көңіл күйді білдіретін сөздерді дұрыс айтқызу.

Көрнекіліктер: әр түрлі мимикадағы балалардың суреттері

Ойын шарты: бет-әлпеттің мимикасына карап, көңіл күйді білдіретін сөздерді бөліп айтады. Сөйлем құрайды, әр түрлі көңіл күйді білдіретін сөздерді салу. Күліп тұрған бала, ренжіп тұрған бала, ауызын ашып тұрған бала, ауызын топпайтып тұрған бала, қуанып тұрған бала, қорқып тұрған бала.

«Қарама-қарсы сөздер»

Ойын мақсаты: антоним сөздерді салыстыру жолымен балалардың ой-өрісін кенейту, сөздік қорын қарама-қарсы сөздермен молайту, зейінділігін арттыру. Көрнекіліктері: доп, карточкалар.

Ойын шарты: балалар бір-біріне кезекпен допты лақтырып, антоним сөздерінің бірін айтады. Ал допты қағып алған бала тәрбиешіге кері лақтырып, айтылған сөзге қарама-қарсы сөзді айтуы керек.

«Заттарды топта»

Ойын мақсаты: суреттегі заттарды топтату арқылы ойлау қабілетін дамыту.

Ойын шарты: суреттерге карап, заттарды топқа бөлу, және олардың жалпы атауын атау. Мысалы, ойыншықтар, көкөністер, жемістер, т.б.

«Кім жылдам?»

Ойын мақсаты: отбасы мүшелерін ажыратып, оларды дұрыс атай білуге машықтандыру. Балалардың сөздік қорын байыту.

Көрнекіліктері: отбасы мүшелері суреттері, балалар суреттері, киім бетперделері.

Ойын шарты: отбасы мүшелерін үлкенінен кішісіне қарай ататып, ретімен орналастырады. Балалар ат коюдан жарысады. Өз топтарындағы балалардың аттарын жылдам атауға үйренеді. Өздерінің достарын атайды.

«Үй құстары»

Ойын мақсаты: балаларды үй құстары мен балапандарын ажыратуға, олардың қалай дыбыстайтынын, олардың қайда тіршілік ететінін айтқызу. Оларға қамқорлық жасауға тәрбиелеу.

Көрнекіліктері: үй құстарының, балапандарының суреттері

Ойын шарты: балаларға үй құстарының суреттері таратылып беріледі. Олардың қалай аталатыны, қалай дыбыстайтыны айтқызылады.

«Жеке атауын ата»

Ойын мақсаты: көкөністердің аттарын жеке-жеке атап, түстерін, пішіндерін ажырата білу. Жалпы мен жеке атаудың мағынасын түсіндіру.

Көрнекіліктері: көкөністер суреттері, муляждары

Ойын шарты: балаларға себеттегі көкөністерді жеке-жеке алып, оның атын, пішінін, түсін ажыратып айтқызады. Таратылған муляждар бойынша көкөніс аттарын атайды. Жалпы және жеке атауды салыстырады. Жеке көкөністерді себетке салады. Неліктен көкөніс деп аталатынын айтады.

«Нан қалай жасалады?»

Ойын мақсаты: балаларға нанның жасалу жолын түсіндіру. Нан жасауға қатысатын адамдар еңбегін бағалау, қадірлеуге тәрбиелеу. Нанды құрметтеуге үйрету.

Көрнекіліктері: нан, бидай масағы, ұн.

Ойын шарты: Нанның дастарханға келгенге дейінгі жолын көрсетіп, оны жұмыс істейтін адамдардың еңбегі көрсетіледі. Балалар күнделікті жеп жүрген нанның үлкен еңбекпен келетінін білетін болады. Нан туралы ойларын кезек-кезек айтып шығады.

«Бұл қай мезгіл?»

Ойын мақсаты: күз мезгілінің ерекшеліктері мен өзгерістерін ажыратып айтқызу. Сөздік қорын байыту.

Көрнекіліктері: күзгі жапырақтар, суреттер.

Ойын шарты: күзгі бау-бақшадағы жемістер мен көкөністердің аттарын атап, пішіндерін, түстерін ажыратады. Күздегі егін жинауды өмірмен байланыстыра айтады. Күзгі жапырақтардың түстерін ажыратады. Олардың ерекшеліктеріне тоқталады. Күзгі ауа райының ерекшелігін айтады.

«Қысқы тіршілік»

Ойын мақсаты: Қыстап қалатын құстардың жеке атауын ататып, оларды ажырата білуге үйрету. Сөздік қорын байыту.

Көрнекіліктері: қысқы орман көрінісі, құстар суреті.

Ойын шарты: балалар жалпы құстардың ішінен қыстап қалатын құстардың аттарын жеке-жеке атап, оларды тауып, орман ағаштарына орналастырады. Ол құстардың қалай дыбыстайтынын ажыратады. Қыстап қалатын құстар тіршілігі туралы ойларын айтады. Қыстап қалатын құстарға қандай қамқорлық жасауға болатынын айтады.

«Дастархан мәзірі»

Ойын мақсаты: Балаларды тағамдардың жалпы және жеке атауын ажыратып атай білуге үйрету. Дастархан мәзірін жасауда қажетті заттарды айтқызу арқылы сөздік қорын байыту.

Көрнекіліктері: дастархан, оған қажетті заттар, тағам түрлері.

Ойын шарты: балаларды топқа бөліп таңертенгі және түскі асқа қажетті тағамдарды айтқызып, дастархан мәзірін жасатуды жарыс түрінде жүргізу. Балалар дастархан мәзірін даярлау кезінде тағам туралы білетіндерін айтып отырады. Тағамдарды қажетті үстелге орналастырады.

«Ыдыстарды толықтыр»

Ойын мақсаты: ыдыстардың аттарын атап, оларды толықтыруға қажетті құралдарды тапқызу. Ыдыстардың жалпы және жеке атауларын меңгерту.

Көрнекіліктері: келі, келсап, күбі, піспек, торсық, шәйнек, қазан, қақпақтар.

Ойын шарты: ыдыстардың аттарын ажыратып, оларды толықтырады. Оларда қандай тамақ дайындалатыны, сақталатыны айтқызылады. Мысалы, торсықта қымыз сақталады.

«Сынарын тап»

Ойын мақсаты: Суреттерде берілген әр түрлі заттардың атауын атап, сынарын тауып айтып беруге үйрету

Ойын шарты: Балалар суреттерден ненің суретін көріп тұрғанын айтып, сынарын тауып атауын айтады., яғни суреттерді топтайды. Мысалы: Ақұман, кесе, шәйнек-ыдыстар; алма, алмұрт, шие-жемістер т.б.

Пайдаланылған әдебиет:

1. Хрестоматиялық материалдар, сергіту жаттығулары мен дамыту ойындары арқылы балалардың эмоциялық-танымдық қызметтерін қалыптастыру және дамыту Г.Ж. Есенжолова. Алматы, 2008. «ӘБЕО орталығы».
2. Ойнайық та, ойлайық. Мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың танымдық құзыреттілігін дамыту бағдарламасы. Игманова Р.Т., Дрыгина Т.А., Рапикова С.А. Астана 2010 ж.
3. Г.Д. Абдрахимова. Саусак және тіл жаттығулары. Дидактикалық материалдар. «Арман ПВ» 2013ж
4. Крупенчук О.И. «Саусактарды жаттықтырамыз сөйлеп үйренеміз» Алматыкітап 2015 ж.
5. Бондаренко А.К. «Дидактические игры в детском саду» - М., 1991г.
6. Мектепке дейінгі ересек жастағы баланың байланыстыра сөйлеу тілін дамыту, әдістемелік құралы - Астана 2013 ж.
8. Үш тілдегі дидактикалық ойындар жинағы: әдістемелік құрал. –Астана, 2013. «Мектепке дейінгі балалық шақ» республикалық орталығы.
9. Веракса Н.Е. Развитие ребенка в дошкольном детстве. - М.: Мозаика-Синтез, 2006.
10. «Ойнайық та, ойлайық». Мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың танымдық құзыреттілігін дамыту бағдарламасы. – Астана, 2010. «Мектепке дейінгі балалық шақ» республикалық орталығы

Даржанова Гаухар Сағынбаевна

ОЙНАЙЫҚ ТА, ОЙЛАЙЫҚ

Әдістемелік құрал автор ұсынған материалдар негізінде
Ақтөбе облыстық әдістемелік орталығының
баспа бөлімінде дайындалып, жүйеге келтірілді.

Методическая разработка подготовлена и систематизирована
на основе материалов автора в редакционном отделе
Актюбинского областного методического центра

Байланыс телефондары:
8-7132-548624

e-mail: baspa@aktedu.kz